

Kritisk Forum
FOR PRAKTISK TEOLOGI

SEMPER REFORMANDA MARTS 2017

147

Afsender: Eksistensen, Frederiksberg Allé 10, 1820 Frederiksberg C

TEMA: SEMPER REFORMANDA

Svend Andersen HVAD ER KIRKENS FUNKTION I FORHOLD TIL SAMFUNDET?	4
Birgitte Stoklund Larsen HVORDAN KAN KIRKEN VÆRE NATIONAL KIRKE?	13
Jeppe Bach Nikolajsen HVORDAN KAN KIRKEN VÆRE EN BEKENDELSESKIRKE?	20
Laura Lundager Jensen HVORDAN KAN KIRKEN VÆRE MENIGHEDENS OG DE FRIVILLIGES KIRKE?	29
Birgitte Kvist Poulsen HVORDAN KAN KIRKEN UDVIKLE NYE PROFILER I STORBYEN?	38
Eva Holmegaard Larsen HVORDAN KAN KIRKEN VÆRE ET LOKALT MØDESTED?	46
Christian Balslev-Olesen HVORDAN KAN KIRKEN VÆRE ÅNDENS KIRKE?	55
Niels Nymann Eriksen HVAD ER KIRKENS ROLLE I FORHOLD TIL MIGRANTER?	64
Morten Aagaard HVORDAN KAN KIRKEN VÆRE KIRKE MED DE SVAGE?	71
Mogens Lindhardt HVORDAN KAN KIRKEN VÆRE KIRKE MED DE STÆRKE?	78

Forord

I 2017 fejres reformationsjubilæet over hele landet med små og store arrangementer og udgivelser. Også redaktionen for Kritisk Forum for Praktisk Teologi vil med dette nummer bidrage til denne fejring. Ikke for i et tilbageblik at se hvad reformationen bidrog med til kirken, men i et ønske om at se fremad og bidrage til en diskussion af, hvordan kirken kan være en reformatorisk kirke i dag. Devisen har derfor været det reformatoriske slagord *Semper Reformanda*. En reformatorisk kirke kan ikke stå stille, men må hele tiden være undervejs og forsøge at være kirke i verden i dag. Vi har derfor stillet ti danske teologer og præster et spørgsmål og bedt dem besvare det med en tese, som de derefter udfolder. Artiklerne i dette nummer er derfor koncise og fyndige meningsindlæg til en fortsat teologisk og kirkelig samtale om, hvordan kirken i Danmark kan være reformatorisk kirke i dag.

De første tre artikler forholder sig på forskellig vis til den særlige danske kirkeordning og forholdet mellem kirke, stat, folk og bekendelse. Svend Andersen indleder med at besvare spørgsmålet: Hvad er kirkens funktion i forhold til samfundet, med tesen: *En evangelisk-luthersk kirke bør være en selvstændig størrelse i samfundet*. På den baggrund udfolder Andersen det paradoksale i den lutherske to-regimentelære og den måde, hvorpå den er blevet forvaltet både på Luthers egen tid og i den danske kirkeordning. Med tesen: *Når kristendommen er global, kan kirken ikke være national*. Kirken *må være multilokal* besvarer Birgitte Stoklund sit spørgsmål: Hvordan kan kirken være national kirke? benægtende, inspireret af den amerikanske sociolog Robert Putnam. Stoklund udfolder i stedet, hvordan kirken må være multilokal for ikke bare at kunne opretholde fællesskaber, men også kunne skabe bro mellem fællesskaber og dermed være kirke i en verden med stor bevægelighed. Endelig besvarer Jeppe Bach-Nikolajsen spørgsmålet: Hvordan kan kirken være en bekendelseskirke, med tesen: *En bekendelseskirke er en kirke, der bekender sig til Jesus Kristus, og som derfor følger ham efter og vidner om ham over for det samfund, som den er del af*. Bach-Nikolajsen understreger dermed at kirken som bekendelseskirke altid også må have en modkulturel dimension og pege på begreberne koinonia, diakonia og kerigma som rettesnor.

Forord

De følgende fire artikler bidrager med bud på konkrete udfordringer for kirken i dag. Inspireret af sit virke som valgmenighedspræst opstiller Laura Lundager Jensen tesen: *Menighedens frihed er kirkens forudsætning* som svar på spørgsmålet om, hvordan kirken kan være menighedens og medlemmernes kirke. Lundager fremhæver forskellen på frivillige som et ekstra gode for en lokal folkekirke og menighedens frivillige indsats som en absolut nødvendighed i en valgmenighed. Den nødvendige frivillighed medfører et fælles ansvar for kirken, som er særligt for valgmenighederne, og som kan være til inspiration for folkekirkerne. Ved at besvare spørgsmålet: Hvordan kan kirken udvikle nye profiler i storbyen, bevæger Birgitte Kvist Poulsen sig ind på den udfordring, som manglen på deltagende menighed kan være i dele af storbyen. Hun besvarer spørgsmålet med tesen: *Kirken i storbyen må udvikle sig i sammenhæng med byens ånd og dermed i frugtbart samspil med byens mangfoldighed. Kun på den måde kan det kristne budskab formidles autentisk og relevant i storbyen* og beskriver, hvordan de på Vesterbro har arbejdet med nye måder at være kirke på. Med Eva Holmgaard Larsens besvarelse af spørgsmålet: Hvordan kan kirken være et lokalt mødested? flytter kirken igen ud af storbyen til mindre lokalsamfund. Larsen opstiller tesen: *Kirken bør kendes for sin åbne gestus ud mod det liv, der leves omkring den*, og med en fortælling om en kirkebod ved en lokal byfest viser Larsen, hvilke muligheder der viser sig, når kirken er åben over for det omgivende liv. Til sidst besvarer Christian Balslev-Olsen med fortællinger fra kirkelivet i Zimbabwe spørgsmålet: Hvordan kan kirken være Åndens kirke? med tesen: *Når verden falder sammen, må kirken opbygge fællesskaber i Ånd*. Balslev-Olsen viser med Zimbabwe som eksempel, hvordan kirker formår at skabe fællesskab og sikkerhed i en foranderlig og truet hverdag.

De sidste tre artikler undersøger kirkens rolle i forhold til udvalgte befolkningsgrupper. Niels Nymann Eriksen besvarer spørgsmålet om kirkens rolle i forhold til migranter med følgende tese: *Migranter skal minde den etablerede kirke om, at den er fremmed i verden; den etablerede kirken skal minde migranterne om, at de har hjemme hvor de er*. Med udgangspunkt i tre billeder på gæstfrihed udfolder Eriksen, hvordan kirken må betone og praktisere gæstfrihed, fordi kirken ikke ejes af nogen, men er fællesskab for alle kristne. *Salige er de, der ikke tilpasser sig den tid, vi lever i, men protesterer imod at mennesker og menneskelighed går til* er den tese, Morten Aagaard

Forord

fremsætter som svar på spørgsmålet om, hvordan kirken kan være kirke med de svage. Aagaard beskriver Kirkens Korshærs arbejde og udfordringer og understreger, at det vigtigste er at undgå ligegyldigheden. Målet er ikke at hjælpe alle, men alle kan hjælpe nogen – det gælder også de lokale kirker – og netop det at hjælpe nogen er kernen i at undgå ligegyldighed. Afslutningsvis besvarer Mogens Lindhardt spørgsmålet: Hvordan kan kirken være kirke med de stærke? med tesen: *Et folk udvalgt "i Kristus" samler stærke og svage i begivenheder, ikke i udefra definerede fællesskaber*. Stærke og svage hører nok evangeliet ud fra grundlæggende forskellige livsbetingelser, men samles ved, at de alle vælges, styrkes og forstyrres af evangeliet.

Med de ti teser og deres udfoldelse håber vi at vække til eftertanke og samtale blandt præster og menigheder om, hvordan kirken kan være reformativ kirke i dag, hvordan behovet for *Semper Reformanda* kommer til udtryk lokalt, og hvordan den lokale kirke kan lade sig inspirere og udfordre af de ti bidrag.

Laura Lundager Jensen og Kirstine Helboe Johansen

Hvad er kirkens funktion i forhold til samfundet?

Svend Andersen

Tese: En evangelisk-luthersk kirke bør være en selvstændig størrelse i samfundet.

De lutherske kirker har fra begyndelsen været præget af et paradoks. Martin Luthers forståelse af kristendommen indebar en klar adskillelse mellem den forkyndelse af evangeliet, som er kirkens opgave, og politisk herredømme. Men standardformen for de kirker, der opstod fra 1500-tallet, var fyrstekirken, altså en kirke, der netop blev styret af den politiske hersker. Med dannelsen af moderne demokratier er denne konstruktion efterhånden blevet ophævet for de allerfleste lutherske kirkers vedkommende. En markant undtagelse er Danmark, hvor den evangelisk-lutherske kirke – Den Danske Folkekirke – som bekendt har en politisk ledelse: Folketing og Kirkeministerium. Hvis man vil forstå folkekirkens særpræg og dermed dens faktiske og mulige plads i samfundet, bliver man nødt til at se lidt nærmere på det lutherske paradoks.

Det lutherske paradoks

Luthers syn på forholdet mellem kirke og politisk magtudøvelse er som bekendt en del af den såkaldte to-regimentelære, som han giver sin klassiske fremstilling af i skriftet *Om verdslig øvrighed* fra 1523. Luther bruger her det bibelske og klassisk-teologiske billede af Gud som en konge: Gud er hele skabningens regent. Hvad menneskene angår, er de inddelt i to riger: Guds

Hvad er kirkens funktion i forhold til samfundet?

rige og verdens rige. Og til de to riger hører to måder, Gud regerer menneskene på.

Guds rige består af de ægte kristne, der tager imod evangeliet – forkyndelsen af Kristi frelsesgerning – i tro. Guds *regimente* – hans regeringsmåde – består altså i at tilbyde mennesker frelse eller retfærdighed gennem forkyndelsen om Kristus. Her er regeringen åndelig, hvilket vil sige, at den forudsætter frihed. Troens modtagelse af evangeliet kan kun ske i frihed, og tilsvarende er anvendelsen af menneskelig magt på troens område utilstedelig.

Verdens rige består af alle de mennesker, hos hvem synden udfolder sig og kommer til udtryk i ondskab. Verden er dermed stedet, hvor menneskelivet er truet af ødelæggelse. Men da Gud har skabt menneskelivet som et godt liv, udfolder han her et andet *regimente*: bekæmpelsen af ondskaben og beskyttelsen af det skabte menneskeliv. Dette regimente udøver Gud gennem mennesker, nemlig den verdslige øvrighed, de politiske herskere. Som en afgørende forskel til det åndelige forudsætter det verdslige regimente udøvelse af *magt*. Øvrigheden har, som Luther siger, fået sværdet i hænde, så den kan opretholde orden og helst fred, ikke mindst med retten som middel.

Denne skelnen mellem åndeligt og verdsligt betyder så at sige, at der er trukket en skillelinje op til begge sider. Den politiske magt skal afholde sig fra at gribe ind på troens område, fx ved at beslaglægge bibeloversættelser. Luthers begrundelse er, at troen er en individuel sag, som nødvendigvis må fuldbyrdes i frihed. Omvendt kan det åndelige ikke overføres til det politiske. Som Luther udtrykker det: Man kan ikke regere verden med evangeliet. Meningen er: evangelisk frihed betyder afståelse af magt, og med den fremgangsmåde kan man ikke styre ondskabens verden.

Luthers mening er derimod *ikke*, at kristendom er fuldstændig adskilt fra det politiske. At være kristen betyder nemlig ikke kun at tro – og dermed være bestemt af det åndelige – men også at vise næstekærlighed. Denne er for Luther en uomgængelig følge af troen. Og næstekærligheden placerer så at sige den kristne i den verdslige sfære, blandt andet som politisk engageret. Det politiskes funktion er jo dybest set at gavne menneskelivet. Og netop det består kærlighed til næsten i. Kristen politik er altså at støtte det verdslige regimente enten som magthaver (øvrighed) eller som borger (undersåt).

I øvrighedsskriftet rejser Luther det spørgsmål, om der da ikke er brug for øvrighed på det åndelige område, som kirken varetager. Hvad med biskopper og præster?

Svar: deres regimenter er ikke en øvrighed eller magt, men derimod tjeneste og embede, for de er ikke højere eller bedre end de andre kristne. Derfor skal de heller ikke udstede love eller bud for andre uden disses indvilligelse og samtykke, for deres regeren er ikke andet end at forvalte Gud ord, hvormed de leder de kristne og overvinder kætteri. (Luther 2006, 159)

Forskellen mellem Guds to måder at regere mennesker på skal altså afspejle sig i forskellen mellem de verdslige og de åndelige embeder. Den politiske hersker sætter sin magt igennem over for andre. Det kirkelige embede er derimod en tjeneste i kristelig betydning, en hengivende støtte. Vi ser, at Luther også henviser til tanken om det almindelige præstedømme: det overunderordnings forhold, som er helt afgørende for den politiske magtudøvelse, er erstattet af en grundlæggende lighed.

Hvis man skal tage Luthers formuleringer i øvrighedsskriftet på ordet, tegner han nærmest billedet af en kirke styret gennem lægmandsdemokrati. Hvordan gik det da til, at vi fik "landsherrernes kirkeregimenter"? En del af svaret er naturligvis, at da Luther skulle til at etablere sine 'egne' kirker, kunne han ikke undvære de politiske herskere. Han betragtede stadigvæk bispeembedet som en nødvendighed. Og da den katolske kirkes biskopper var lige så korrumperede som kirken selv, var der for Luther ikke andre til at fungere som 'nødbiskopper' end fyrsterne. Luthers nære medarbejder Philipp Melanchthon leverede så at sige den teoretiske begrundelse for ordningen. I deres egenskab af kirkeledere fungerede fyrsterne egentlig ikke som verdslige magthavere, men derimod som kirkens fremmeste medlemmer (praecipua membra ecclesiae).¹ Luther selv holdt dog fast i, at det fyrstelige kirkestyre kun var en midlertidig nødløsning. Faktisk viste den sig at være mere sejlivet.

Fyrstekirkeordningen strider åbenlyst mod kernen i to-regimentelæren. Men Luther gik videre i retning af at modsige sin egen sondring mellem åndeligt og verdsligt. Fra 1530 accepterede han ikke kun fyrsternes rolle som kirkeledere, men også deres ret til at forfølge kættere, i givet fald med dødsstraf.² Man kan forsvare ændringen i Luthers opfattelse med de ydre forholds tvang. Men man kan også forholde sig til selve hans teologiske tankegang og

Hvad er kirkens funktion i forhold til samfundet?

kritisk konstatere, at han gør sig skyld i en ubegrundet selvmodsigelse. Det sidste gør K.E. Løgstrup i en ofte overset diskussion med bl.a. Luthers syn på kætterforfølgelse.³

Det hører med til det lutherske paradoks, at Luther ikke gør kirken fuldstændig afhængig af den politiske magthaver. Han levner plads til kirkelig øvrighedskritik. Det sker bl.a. i det samme skrift, som også rummer hans forsvar for kætterforfølgelse, hans udlægning af Salme 82. Her tildeler han de kirkelige forkyndere – og embedsindehavere – den opgave at fastholde de politiske magthavere på den opgave, de har fået med deres gudgivne embede: at forsvare og beskytte det truede menneskeliv.

Modernitet og kirkefrigørelse

Den lutherske fyrstekirke kulminerede i den enevældige stat, hvor symbiosen med kirken resulterede i regulær religionstvang. Nutidige religionskritikere betragter det som 'bevis' på, at der består en modsætning mellem luthersk kristendom på den ene side og modernitet og oplysning på den anden. Vi har her at gøre med et problemkompleks, som man skal være mere end amatørhistoriker for at udrede. Ikke desto mindre vil jeg hævde, at man ikke kan benægte en positiv sammenhæng mellem Luthers egen tankegang og oplysningen. I sit klassiske skrift *Was ist Aufklärung?* (Kant 1976) argumenterer Kant således for religionsfrihed på en måde, der er meget beslægtet med Luthers beskrivelse af troen i øvrighedsskriftet. Hvor Luther forsvarer den enkeltes ansvar for troen mod øvrighedens indgriben, hævder Kant det autonome og fornuftige forhold til religionen imod statens formynderi.

Dermed lægger Kant en af de teoretiske grundpiller for det demokrati, der for alvor bryder igennem i 1800-tallet. De demokratiske frihedsrettigheder tilsagde som et minimum, at en kirke skal have selvbestemmelse. Det er jo også meningen med den danske grundlovs § 69: "Folkekirkens styre ordnes ved lov". Som et typisk dansk kuriosum er denne grundlovsbestemmelse aldrig blevet implementeret, således at vi stadigvæk har en så sige demokratisk modificeret fyrstekirke. I stort set alle andre lande med lutherske kirker er disse blevet løsgjort fra staten. Det gælder Tyskland, hvor stat og kirke allerede blev adskilt med Weimarrepublikkens forfatning efter Første Ver-

denskrig, hvilket blev videreført med forfatningen efter Anden Verdenskrig. Og de nordiske lande, som mest rendyrket havde bevaret den tætte sammenhæng mellem stat og kirke, har i løbet af de senere år på forskellig måde gennemført en selvstændiggørelse af deres lutherske kirker. Med Danmark som den markante undtagelse! Som bekendt strandede det seneste forsøg på at opfylde Grundlovens såkaldte løfteparagraf med den politiske afvisning i 2014 af forslaget fra udvalget vedrørende folkekirkenes styring.

For en selvstændig luthersk folkekirke

Modstanden mod at give folkekirken det beskedne selvstyre, som udvalget foreslog, kan ses som del af den såkaldte værdikamp, der har præget Danmark de seneste årtier. Politisk kom modstanden fra de såkaldt borgerlige partier. Denne betegnelse er misvisende, hvis den opfattes som dækkende over de samme grundopfattelser. Som bekendt bruges betegnelsen 'borgerlig' jo både om konservative og liberale partier, og netop i kirkespørgsmål adskiller de to sig fra hinanden. Liberalismen forfægter borgernes frihed over for staten, og netop religion opfattes som et område, staten ikke skal blande sig i. Omvendt indebærer konservatisme tanken om en stat, der hviler på et religiøst 'værdigrundlag', hvilket sikres bedst med den nuværende kirkeordning.

Den egentlige modstand mod folkekirkeordningen kommer ikke fra liberale partier, men derimod fra sekularistiske og ateistiske kredse. Deres mindstekrav er, at staten skal være religiøst neutral. Og for nogens vedkommende er det egentlige mål at trænge religion så langt ud af samfundet som muligt.

Mellem sekularisme og konservatisme er der efter min mening en tredje vej, som man kunne kalde pragmatisk luthersk liberalisme. I en nutidig politisk sammenhæng kan man som luthersk kristen udmærket forfægte en form for socialliberalisme.⁴ Det betyder, at man betragter to-regimentelæren som mere genuin luthersk teologi end tanken om fyrsten som kirkeleder og kristendomsforsvarer. Konkret må en nutidig udgave af to-regimentelæren pege i retning af en selvstændiggørelse af kirken, mest konsekvent også en

Hvad er kirkens funktion i forhold til samfundet?

adskillelse af stat og kirke. Det åndelige skal ikke styres med verdslige midler.

Men min lutherske liberalisme er også pragmatisk. Den tager hensyn til, at demokratiet i Danmark ikke er blevet indført i et historisk nulpunkt som den franske revolution eller Hitler-Tysklands sammenbrud. I sådanne situationer kan forfatninger i højere grad bygge på klare principper, end tilfældet var i Danmark, hvor udviklingen forløb gradvist og fredeligt. Vi har bevaret ordninger, der set med principielle øjne er anakronismer, bl.a. monarkiet og en de facto statskirke.

Dertil kommer, at folkekirkeordningen kan forsvares ud fra en liberal tankegang. Liberalisme er ikke ensbetydende med sekularisme. Den anerkender religionens positive rolle også i et moderne demokratisk samfund. Det er tilfældet hos den amerikanske filosof John Rawls (1921-2002), der opererer med en "overlappende konsensus" mellem forskellige religioner og livsanskuelser i et pluralistisk samfund. Og det gælder Jürgen Habermas (f. 1929), der i de senere år har fremført tanken om det 'post-sekulære' samfund.

Jeg mener, at man kan strække liberalismen så vidt som til at sige, at en stat godt kan forholde sig positivt til religion uden at krænke nogen frihedsrettigheder. For Danmarks vedkommende kan man forsvare den evangelisk-lutherske kirkes privilegerede stilling som af staten understøttet folkekirke ud fra grundlovsfædrenes argument: det er den kirke, som det altovervejende flertal af den danske befolkning tilhører. Hvis man vil kalde folkekirkeordningen liberal, må man imidlertid supplere den med mest mulig lighed for de andre religioners og trossamfunds vedkommende. Denne problemstilling handler Grundlovens § 69 om: "De fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes nærmere ved lov".

Holder vi religion og politik adskilt?

I de seneste års debat er det igen og igen blevet fremhævet, at vi i Danmark "holder religion og politik ude fra hinanden". Det er et udsagn, der både er rigtigt og forkert afhængigt af, hvad man forstår ved de to begreber, der hævdes at blive holdt adskilt. Forfatningsretligt holder vi aldeles ikke politik og religion adskilt, idet folkekirken ikke kun understøttes, men ligefrem styres

af staten. Derimod er man i mange kredse nidkære for at forhindre præster i at udtale sig om politiske emner. Her er det ikke kirken som institution, der repræsenterer religionen, men derimod den enkelte præsts forkyndelse. Men i hvilken betydning af politik udsættes denne her for religiøs indblanding? Det er selvsagt ikke politik i betydningen selve den forfatning, som definerer den danske stat, på engelsk kaldet *polity*.

Det kunne derimod være *policy*, altså konkrete politikområder som social-, rets- eller flygtningepolitik. Er det illegitimt af en præst at udtale sig fx om det sidstnævnte område? Det afhænger af, hvordan hun eller han gør det. I vore dage er det en meget udbredt opfattelse, at når nogen udtaler sig offentligt om et emne, har udtalelsen karakter af en personlig eller subjektiv mening. Opfattelsen støttes utvivlsomt af de sociale medier, der jo i høj grad netop bruges til at delagtiggøre omverdenen i ens uforgribelige mening. Som bekendt består meningstilkendegivelserne ofte af udbrud af de mest primitive følelser som skadefryd, misundelse, hævngherrighed osv. Udviklingen er godt i gang med at ødelægge den demokratiske debat eller den folkelige samtale. Selv danske politikere på højeste niveau bruger Twitter til at tilsmudse hinanden på den nævnte måde. Og for sandfærdighedens skyld må det indrømmes, at danske præster ikke holder sig tilbage, især ikke når det drejer sig om at kommentere kollegers teologiske opfattelse.

Hvis en præst udtaler sig om flygtningepolitik i en prædiken, kan det naturligtvis ikke dreje sig om en personlig meningstilkendegivelse. En prædiken er en aktualisering af evangeliet på grundlag af en bestemt NT-tekst, evt. med inddragelse af GT. Hensigten med en prædiken er altså at lade et andet budskab end ens eget komme til orde. I Bibelen er det en udbredt tanke, at hjælp og omsorg ikke kun retter sig mod de nærmeste, men også den fremmede og fjenden. Det kan derfor være helt legitimt at forholde sig kritisk til givne flygtningepolitiske tiltag.⁵ Som nævnt betragter Luther det som en væsentlig del af prædikeembedet at forholde sig kritisk til den verdslige øvrighed. Luthersk forstået er en kritik af den her nævnte art en evangelisk appel til magthavernes samvittighed.

Derimod kan en prædikants behandling af politiske emner ikke bevæge sig ind på det område, som kaldes *politics*, hvilket kort sagt betyder den politiske magtkamp. I denne forbindelse kunne man spørge, om præsters deltagelse i den offentlige debat er helt uproblematisk. En række, især kvindelige,

Hvad er kirkens funktion i forhold til samfundet?

præster optræder som 'debattører', fx ved at have faste rubrikker i borgerlige aviser. De blander sig tilsyneladende glad og gerne i den (parti)politiske polemik. Forsvaret herfor er, at de som debattører ikke optræder som præster. Men spørgsmålet er, om man på den måde kan lægge sit embede fra sig i våbenhuset, når man går ud af kirken.

Konklusion

En evangelisk-luthersk kirke kan godt være i en folkekirke i Grundlovens forstand. Statens *støtte* er nok en privilegering af en bestemt religion, men kan samtidig forstås som så at sige proportional ligestilling af religioner. Derimod bør ingen kirke være *styret* af staten. Det gælder i særlig grad en luthersk kirke, der ud fra to-regimentelæren må forsvare troens frihed. Og det gælder i særdeleshed kirkens såkaldte indre anliggender, dvs. alt, hvad der vedrører forkyndelsen af evangeliet. På dette område må folkekirken have selvstændighed og selvstyre. Man må håbe, at forslaget i Betænkning 1544 kommer på den politiske dagsorden igen. Selvstyre konkretiseret i et kirkeråd bliver af mange fordømt som den direkte vej til en politisering af kirken. Det kan dog nemt undgås gennem den lovgivning, som en selvstændig kirkes ledelsesorgan skal indrettes efter. Kirken som institution skal efter min mening ikke tage stilling til politiske spørgsmål. Luthers fremhævelse af prædikeembedets pligt til at fastholde øvrigheden på dens opgave og ansvar følges bedst op af den enkelte præst. Vel at mærke som en kaldsperson, der på sin side er forpligtet af evangeliet, og ikke som fritgående missil i de sociale medier.

Litteratur

Andersen, Svend 2010. *Macht aus Liebe. Zur Rekonstruktion einer lutherischen politischen Ethik*. Berlin, New York: De Gruyter.

Andersen, Svend 2015. "Næsten er også den fremmede." *Kristeligt Dagblad* 16.9.

- Andersen, Svend, Jens Torkild Bak, Niels Kærgårds, Niels Thomsen 2013. *Folkekirkens styring ved et vendepunkt. Fire kritiske artikler*. København: Aros.
- Folkekirkens styre. Betænkning fra Udvalget om en mere sammenhængende og moderne styringsstruktur for folkekirken*. Betænkning 1544. Kirkeministeriet – April 2014.
- Kant, Immanuel 1976. "Hvad er oplysning?", i: Aagaard-Mogensen, Lars (red.). *Hvad er oplysning?* Nyborg: F. Løkkes Forlag.
- Luther, Martin 2006. *Om verdslig øvrighed. På dansk ved Svend Andersen*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Løgstrup, K.E. 2010. *Den etiske fordring*. Aarhus: Forlaget Klim.
- Melanchthon, Philipp 1997. *Melanchthon Deutsch*. Band 2. "Theologie und Kirchenpolitik". Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt.

Noter

- 1 Den centrale formulering findes i Melanchthon 1997, 204f.
- 2 Et vigtigt skrift, der afspejler Luthers ændrede opfattelse af øvrighedens religiøse rolle, er hans udlægning af Salme 82, Weimarudgaven 31/I.
- 3 Se Løgstrup 2010, 111-116.
- 4 Det har jeg argumenteret for i Andersen 2010.
- 5 Se hertil min kronik Andersen 2015.

Svend Andersen, dr.theol., professor i Etik og Religionsfilosofi, Aarhus Universitet.

Hvordan kan kirken være national kirke?

Birgitte Stoklund Larsen

Tese: Når kristendommen er global, kan kirken ikke være national. Kirken må være multilokal.

Har den nationale kirke en fremtid i en globaliseret verden? Og hvad er det i givet fald for en national kirke, der er brug for i en tid, hvor ikke alene globaliseringens konsekvenser bliver tydelige, men hvor også en ny nationalisme slår igennem flere steder i verden? Det korte, programmatiske svar er, at kristendommen er universel, men at kirken må være multilokal. Det vil ind imellem også sige national.

Folk og identitet

Nation er et ord med mange betydninger. Det kommer af det latinske *natio*, "fødsel, folkestamme", som det fremgår af *Den Danske Ordbog*, hvor det anføres, at der er to grundbetydninger af nation. Der er dels betydningen nationsstat, et politisk begreb, der handler mere om rettigheder end om fødsel, og dels betydningen som "folk, der knyttes sammen af en fælles identitet, fx i form af fælles historie, sprog og religion, og som ofte råder over sit eget, selvstændige landområde", som det formuleres i ordbogen.

De er begge betydninger af relevans for spørgsmålet om den nationale kirke. Forståelsen af nation som stat lægger op til diskussionen om forholdet mellem stat og kirke, en diskussion som nærmest af sig selv glider over i spørgsmålet om forholdet mellem folk og kirke. Holder Grundlovens § 4 så længe, at den evangelisk-lutherske kirke i en demokratisk sammenhæng

kan fejre 200 år som kirke med statsligt privilegium? Spørgsmålet er åbent; meningsmålinger peger i retning af, at § 4 er den paragraf i Grundloven, som flest opfatter som problematisk. Formentlig fordi folk opfatter religion som en privatsag og samtidig ønsker ud fra et retfærdighedsprincip at stille religionerne lige. Langt op i det 20. århundrede har der været massivt overlap mellem befolkning og den kulturelle flertalskirke. Vi har en dansk "religionsmodel", som forskere nu taler om er nået til et "tipping-point" i og med, at et stigende antal danskere står uden for folkekirken.

Mødested og brobygger

Det betyder ikke nødvendigvis, at religion og kirke ikke kan levere sammenhængskraft, selv om der er større forskellighed. USA er et eksempel på, at mange forskellige trossamfund ikke nødvendigvis bidrager til et mere opsplittet og delt samfund, men også kan gøre det modsatte. Den amerikanske sociolog Robert Putnam har i sin store bog om det religiøse USA, *American Grace*, dokumenteret, hvordan religion i USA indgår i et omfattende netværk af sociale kontakter på kryds og tværs; der er, som han formulerer det, altid en "tante Susan" eller "Min ven Al", der har en anden tro.

For Robert Putnam er begrebet "social kapital" et nøglebegreb, altså den værdi der ligger i sociale netværk. Social kapital kan ifølge Putnam være enten *bonding* eller *bridging*. Det kan være limen, der knytter fællesskab mellem mennesker, der ligner hinanden, eller den kan være den bro, der bygger fællesskab mellem mennesker, der ikke ligner hinanden. Begge former for social kapital er vigtig, men evnen til at bygge bro er helt afgørende i et samfund med stor forskellighed. I USA er fx de evangelikale megakirker undtagelsen, der bekræfter reglen om, at der sker en social polarisering, fordi mennesker med meget forskellig social baggrund mødes i disse kirker.

Andre kirker er bedre til *bonding* end *bridging*; det gælder fx immigrantkirkerne i Midtvesten, efterkommerne efter danske og norske indvandrere. De er befolkningsmæssigt nogle af de mest homogene kirkesamfund i USA. De er gode til at skabe fællesskab mellem dem, der ligner hinanden, men dårlige til at skabe fællesskab med folk, der etnisk set ikke ligner dem selv.

Hvordan kan kirken være national kirke?

Robert Putnam var for nogle år gæsteprofessor på Aarhus Universitet, og hans spørgsmål til den skandinaviske samfundsmodel var, om man vil være i stand til at udvide modellen, der er kendetegnet ved demokrati, fællesskab og høj grad af lighed, til også at inkludere større forskellighed? Det samme spørgsmål kan man helt relevant stille til folkekirken, hvis den vil blive ved med at være folke-kirke og ikke udvikle sig til en form for etnisk-dansk hjemstavnskirke. Spørgsmålet er, hvordan folkekirken kan være med til at bygge bro i et samfund, der efter alt at dømme bliver mere mangfoldigt eller opsplittet? Hvordan kan folkekirken fortsat skabe forbindelser på tværs af sociale uligheder? Hvordan kan folkekirken blive mødested også for fx indvandrere og flygtninge, kristne eller ikke-kristne? De spørgsmål må man overveje i enhver lokal kirke – også i den lokale kirke, som er den nationale kirke. Den findes jo, den nationale kirke, holdt sammen af fælles ritualer, embeder og økonomi. Man kan vælge ideologisk at indsnævre forestillingen om den nationale kirke, men man kan også udvide den og finde modeller, hvor folkekirken også omfatter fx migrantmenigheder.

Erfaring er lokal - multilokal

Man kan også nærme sig spørgsmålet om den nationale kirke ad en anden vej, nemlig gennem et begreb om multilokalitet. Det dukker op som følgebegreb til såvel det globale som det nationale i en identitetsdiskussion og bringer en helt nødvendig dimension ind: erfaring.

Hvis man spørger folk om, hvor de kommer fra, så får man vidt forskellige svar, alt efter hvem man spørger, hvornår og i hvilken sammenhæng. Man får ikke bare forskellige steder som svar, men også forskellige kategorier af steder. I en arbejdsmæssig sammenhæng vil folk typisk svare med den organisation eller det firma, de kommer fra, og hvis man spørger en etnisk dansker i en anden sammenhæng, vil vedkommende måske svare med en by eller det sted, han er opvokset.

Hvilket svar får man, hvis man spørger en forfatter i den store verden? Det afhænger selvfølgelig af, hvem man spørger. Nogle vil have det let. Men hvis man er født i England, opvokset i USA og har en mor, der er opvokset i Nigeria og bor i Ghana og en far, der er født i den britiske koloni Guldskysten,

opvokset i Ghana og har boet i mere end 30 år i Saudi Arabien – ja, så er svaret ikke indlysende.

Forfatteren med denne baggrund er Taiye Selasi. Hun fortæller i en TED Talk fra oktober 2014, hvordan hun som forfatter har hørt sig selv blive præsenteret som “fra Ghana og Nigeria” – eller “fra England og USA”. Det er ikke helt forkert, men heller ikke helt rigtigt. Hun er endda blevet præsenteret som “multinational”. Men som hun siger: “Nike er multinational, jeg er et menneske.”

Nogle forsøger at komme ud af kniben med blandede identiteter ved at konstruere bindestregs-identiteter, ghanesisk-nigeriansk, tyrkisk-dansk etc. Selasi vælger en anden model, hjulpet på vej af en samtale om stedets betydning i litteraturen med forfatteren Colum McCann på kunstmuseet Louisiana. “Al erfaring er lokal”, lyder den konstatering fra McCann, som får en prås til at gå op for Tayie Selasi, så hun føjer til og konkluderer: “Al identitet er erfaring. Jeg er ikke national, jeg er lokal – multilokal”.

For Selasi er nationalstaten ikke forbundet med en erfaring, og hun opfatter nationalstaten som en ren konstruktion. Men Selasi falder ikke i den fælde sammen med nationalstaten at erklære historie og kultur for konstruktio-ner uden betydning. Historie og kultur er som udtryk for en erfaring netop reelle størrelser. Det er lige ved, at man – *against all odds* – kan høre den fædrelandselskende Grundtvig tale med her; han skriver et sted, at historien er “den eneste virkelige vej gennem tiden”, og han ser mennesket som et historisk væsen og historien som summen af de kollektive erfaringer.

Grundtvig har en pointe – som Selasi har det: “Al identitet er erfaring”.

Historisk arv og religiøs mangfoldighed

Nationalitet er ikke en erfaring for Taiye Selasi. Det giver ikke mening at tale om nationalitet for et menneske med afrikanske rødder. Nigeria fx, hvor Selasis mor er opvokset, er en forbundsstat med mere end 200 etniske grupper og over 500 sprog, og noget lignende gælder andre afrikanske stater. Nationalstater kommer og går, og for Selasi er nationalitet en konstruktion. Spørgsmålet er, om der i en dansk sammenhæng er knyttet erfaring til det nationale?

Hvordan kan kirken være national kirke?

Inden vi overvejer det nærmere, må vi en tur omkring forholdet mellem stat, nation og kirke igen. Da man i Norge i 2012 ændrede grundloven, blev det skrevet ind i den nye grundlov, at alle tros- og livssynssamfund skal understøttes på lige fod. Man forsøgte på den måde på én gang at anerkende den historiske arv og at anerkende den religiøse mangfoldighed i det moderne Norge. Samtidig skiftede den norske kirke officielt status fra at være en statskirke til at være en folkekirke, som majoritetskirken i Danmark formelt har været det siden 1849.

Forskellene mellem en folkekirke og en statskirke er små og for nogle helt usynlige, men de er der – i Norge var det fx kongen / regeringen, der udpegede biskopperne frem til grundlovsændringen i 2012. Det er værd at notere, at majoritetskirken i Danmark blot hedder “folkekirken” og ikke betegnes ved sin nationalitet som de andre nordiske kirker, der har en længere historie som fuldblods statskirker: “Svenska Kyrkan” ophørte først formelt som statskirke i 2000, mens “Den norske Kirke” som nævnt forblev statskirke til grundlovsændringen i 2012.

I Norge og Sverige drøfter man i disse år, hvordan kirken kan blive ved med at være folkekirke – også selv om den ikke er statskirke. Diskussionen melder sig også i en dansk sammenhæng som et spørgsmål om, hvordan folkekirken kan vedblive med at være en folkekirke, når folket er under forandring og på vej til at blive en langt mere heterogen størrelse end tidligere. Spørgsmålet om den nationale kirke glider altså igen over i omegnen af det kulturelle aspekt af ordet nation, hvilket på ingen måde gør det lettere. Stat er på mange måder et langt mere håndterbart begreb end folk, som professor Ove Korsgaard noterer som den allerførste sætning i sin lille tænkepause *Folk*: “Ordet folk er et af det danske sprogs mest lumske”. Det er lumsk, fordi det rummer så mange betydninger.

Erfaringen af det danske

Men hvilken erfaring gemmer sig i et ord som folk? Det spørgsmål ramler lukt ned i den efterhånden langtidsaktuelle debat om, hvad vil det sige at være dansk. Hvad er det for en identitet, der ligger i et begreb som danskhed, hvis vi ser bort fra det juridiske, at man er borger i en bestemt nationsstat?

Holder ordbogens ovenfor citerede definition af den fælles identitet stadig? – en identitet, der består “fx i form af fælles historie, sprog og religion”? Det er en definition, der rejser lige så mange spørgsmål, som den besvarer: Hvad betyder det fx at have fælles historie? Og er fælles sprog og religion en betingelse for et folkeligt, nationalt fællesskab?

Diskussionen om danskhed forskyder sig. Da Anne Knudsen, dr. phil. og chefredaktør på *Weekendavisen*, i debatbogen *Her går det godt, send flere penge* skulle udpege “det særligt danske”, pegede hun på juleaften og barnedåb. Hendes lille bog om danskhed udkom i 1997.

Anne Knudsens valg er interessante. Det er begivenheder knyttet til et kollektiv, familien, og det er begivenheder, der mere er udtryk for livsformens træghed end for et entusiastisk religiøst – eller ateistisk – valg. Livsformens træghed er båret af erfaring; vi gør, som vi plejer. I den erfaring ligger juleaften og barnedåben. Ikke for alle danskere, men for mange.

Anne Knudsen udpegede i 1997 juleaften og barnedåben som det særligt danske. Man kan diskutere valget og overveje, om man i dag ville pege på netop disse to ting. Men det ville kræve et akut anfald af politisk korrekthed eller et øjeblikks momentan blindhed for ikke at tage kristendommen med i billedet af det danske. Ikke bare på festtaleniveau, men også vævet ind i dagligdag og vaner.

Men billedet flimrer: Noget så prosaisk som faldende dåbстал peger i retning af, at dette billede af danskhed er under forandring. Ikke på grund af indvandring, snarere på grund af “udvandring”; folk træffer andre valg.

Man kan se det på kirkebænken, hvor folkekirken lige præcis juleaften og når der er barnedåb stadig er et mødested. På kirkebænken en sådan dag er forskelligheden langt større end den, man møder på tilskuerrækkerne til en superligakamp eller en lørdag på et kunstmuseum, hvis stampublikum ellers ligger tæt på søndagskernemenigheden i en sognekirke. På den måde er folkekirken – som andre folke-institutioner – stadig med til at give sammenhængskraft. Om den også vil være det fremover afhænger af, om man i landets kirker bestemmer sig for i fremtiden at være både mødested og brobygger lokalt – og om man vil arbejde for det.

Lokal og universel

Kristendommen er dansk, men kristendommen er ikke kun dansk. Den er også universel; evangeliet er for alle. Forestillingen om, at evangeliet skulle være forbeholdt et bestemt folk eller en bestemt samfundsklasse, sprænges i stumper og stykker indefra, når Jesus inviterer alle til det samme bord, toldere, syndere, samaritanere. Der er ikke evangelisk legitimitet til at bære ved til en ny nationalisme, selv om historien rummer eksempler på, at kirker rundt omkring har gjort netop det.

Identitet er erfaring, og identitet er forskelle. Men der er også erfaring af forskelle, der overskrides eller opløses. Som når Paulus pointerer, at det ikke kommer an på at være jøde eller græker, træl eller fri, mand eller kvinde, fordi alle er én i Kristus (Gal 3,28). Forskellen består mellem jøde og græker og mellem mand og kvinde, men erfaringen af de forskelle underordnes erfaringen af, at de overskrides og opløses i et mere grundlæggende fællesskab.

Det sker også i den nationale kirke. Indimellem netop i den nationale kirke, som fx når en national katastrofe skal bearbejdes. Det skete i Norge efter massakren på Utøya, hvor Oslo Domkirke blev "nationens vigtigste rum", som kulturredaktøren på Aftenposten udtrykte det i en klumme efterfølgende. Det sidste er paradoksalt nok et eksempel på, hvordan kirke og kristendom bliver allermest universel, når den bliver allermest national, fordi der her på en gang allerede er og etableres det rum, der gør det ubærlige til at bære, det uudholdelige udholdeligt. Denne erfaring er menneskelig og lokal, men den er samtidig universel.

Kristendommen svæver ikke frit i luften, den kan lokaliseres hos mennesker, i menigheder, kirker, gudstjenester. Når kristendommen er global, er det, fordi mennesker over hele kloden gør erfaringer med kristendom – også som et åndeligt fællesskab, der sprænger grænser. Det er erfaringen af et åndeligt fællesskab, som løfter mennesker ud af ensomheden og etablerer fællesskab, hvor der tilsyneladende intet fællesskab er.

Når kristendommen er global, kan kirken ikke være national. Kirken må være multilokal og i den forstand også national. Og selvfølgelig universel.

Birgitte Stoklund Larsen, generalsekretær i Bibelselskabet

Hvordan kan kirken være en bekendelseskirke?

Jepppe Bach Nikolajsen

Tese: En bekendelseskirke er en kirke, der bekender sig til Jesus Kristus, og som derfor følger ham efter og vidner om ham over for det samfund, som den er del af.

Introduktion

I indeværende år markeres reformationsjubilæet verden over. Det betyder, at lutherske kristne i særlig grad er optaget af reformationens betydning for kirke og samfund. I den forbindelse er det værd at gøre sig klart, at Luther levede i et ganske anderledes samfund end det vestlige samfund, som vi kender i dag. Den danske historiker Ove Korsgaard anfører således, at kirke og øvrighed ofte fungerer som sammenfaldende størrelser i Luthers tænkning. Han præsenterer et interessant eksempel, som underbygger påstanden om, at Luther befandt sig i en kristen enhedskultur. Han henviser til de disciplinære sanktioner, som Luther anbefalede, når nogle ikke ville lære dekalogen, fadervor og trosbekendelsen udenad i datidens tyske samfund. Luther anbefalede således, at disse personer skulle trues med, at de i så fald ikke kunne få deres børn døbt og ej heller kunne få del i nadveren. Hjalp disse trusler ikke, skulle præsterne prædike, så disse personer på deres grædende knæ ville tigge og bede om sakramenterne. Hjalp dette heller ikke, skulle man ifølge Luther sige til dem: "Den, der ikke søger eller ønsker sakramentet i det mindste fire gange årligt, om ham må man befrygte, at han foragter sakramentet og ikke er nogen kristen." Hjalp alt dette heller ikke, måtte præsterne true med alskens ulykker, selvom de dog ikke måtte tvinge nogen. Hjalp alt dette nu

Hvordan kan kirken være en bekendelseskirke?

heller ikke, måtte man i sidste ende bede øvrigheden om at tage affære, så de genstridige ikke blot blev udelukket af kirken, men også blev bortjaget fra samfundet (Korsgaard 2004, 44-46). I forlængelse af dette anfører en anden dansk historiker, nemlig Uffe Østergaard, følgende:

[Femtehundredtallet] var ganske fremmed over for den moderne skelnen mellem ‘kirke’ og ‘samfund’ [...]. Middelalderens enhedskultur, som stadig beherskede folks opfattelse, kendte ikke til en sådan spaltning. Det var paradoksalt nok Martin Luther, der kom til at lægge grunden til spaltningen med sin skelnen mellem den verdslige og den åndelige øvrighed. Paradoksalt fordi han ikke selv skelnede mellem kirke og stat [...]. I den henseende levede Luther stadig i den middelalderlige universalistisk-teokratiske tankegang, hvor der kun eksisterede ét legeme, ét *Corpus Christianum*, omfattende de vestlige, kristne lande som en enhed af sakral karakter (Østergaard 2010, 38; kursivering tilføjet).

Den danske kirkehistoriker Thorkild C. Lyby påpeger således også: “[Luthers] udgangspunkt er den middelalderlige, universalistiske tænkning, hvorefter kristenheden ideelt set udgør ét legeme, et *corpus Christianum*, der er grundlagt af Gud selv, og som styres af to øvrigheder, der hver har fået tildelt sit kompetenceområde inden for det samme samfund” (Lyby 2006, 15-16).

Dette hører en fjern fortid til. I dag udgør det vestlige samfund ikke en kristen enhedskultur, men et multikulturelt og et i stigende grad multireligiøst samfund. Når det gælder Danmark, er det måske ikke religionspluralistisk i samme grad som så mange andre lande, og selvom kirken fortsat har en hegemonisk position i samfundet, er det ikke desto mindre en kendsgerning, at der eksisterer et væld af religiøse livssyn i dette samfund. Dette betyder, at kirken i dagens danske samfund fremstår som *en særlig social størrelse*. I denne situation er der brug for, at der udvikles en teologi om kirken, som belyser dens liv og virke i et senmoderne pluralistisk samfund som det danske samfund af i dag. Det er i lyset af dette, at jeg i denne artikel vil konkretisere og udfolde følgende tese:

En bekendelseskirke er en kirke, der bekender sig til Jesus Kristus, og som derfor følger ham efter og vidner om ham over for det samfund, som den er del af.

Bekendelseskirkens bekendelse til Kristus

De seneste årtier har flere danske teologer såsom Viggo Mortensen, Peter Hedegaard, Kirsten Busch Nielsen og Kjeld Holm drøftet den kristne kirke som en bekendelseskirke.¹ Denne artikel skriver sig ind i denne debat, når den ligeledes tematiserer den kristne kirke som en bekendelseskirke. Udtrykket *bekendelseskirke* knyttes ofte til den protestantiske protestbevægelse, som opstod i forbindelse med fremkomsten af nationalsocialismen i Tyskland i første halvdel af det tyvende århundrede; bekendelseskirken fastholdt bibel og bekendelse som grundlaget for sin eksistens og anså opgøret med nazismen som en konsekvens af dette (Hedegaard 2004, 138; Schjørring 2000, 57-58). I stedet for at fokusere på bekendelseskirken i Tyskland i det tyvende århundrede vil jeg imidlertid i denne artikel udfolde ovenstående tese og dermed antyde et bud på en teologi, som kan befordre en bekendelseskirke i Danmark i det enogtyvende århundrede. I den forbindelse er det oplagt at fokusere på de tre klassiske oldkirkelige bekendelser, som eksempelvis den danske folkekirke bekender sig til. Det er også muligt at fokusere på de to reformatoriske bekendelser, som den danske folkekirke også bekender sig til. Det vil jeg imidlertid ikke gøre. Efter min mening må en bekendelseskirke nemlig fastholde en bekendelse, som stikker dybere end disse bekendelsesskrifter. Kirkens egentlige bekendelse må nemlig være bekendelsen til Kristus som frelser og herre (jf. Rom 10,9). Sammenhængen mellem kirke og denne bekendelse er således at betragte som forholdet mellem en levende krop og åndedrættet (jf. Nielsen 2008, 7). Denne grundliggende bekendelse til Kristus medfører en samhørighed med Kristus og et til kald til en efterfølgelse af Kristus. Når en kirke bekender sig til Kristus, må den altså også følge ham efter, som det vil fremgå af det følgende.²

Bekendelseskirkens samhørighed med og efterfølgelse af Kristus

Det fremgår med al tydelighed af de nytestamentlige skrifter, at man i den tidlige kirke mente, at Kristus og kirken var to tæt forbundne størrelser. Som jeg andetsteds har anført: "For Paulus tilhører kristne Kristus, og der eksisterer således en uløselig enhed mellem kristne og Kristus. Kristne er ét med Kristus; kristne er sammenvokset med Kristus; kristne har livsfællesskab med Kristus; kristne har skæbnefællesskab med Kristus (jf. fx Rom 6,5); kristne skal endog dele Kristi lidelser (Rom 8,17; 2 Kor 1,5; Fil 3,10), ja, Paulus siger ligefrem, at kirken må fylde det, der mangler i Kristi trængsler, ud med sine egne trængsler (Kol 1,24)" (Nikolajsen 2015a, 168).

Et andet forhold, som fremgår af de nytestamentlige skrifter, er, at kristne er kaldet til at følge Kristus efter. Kristus instruerede således sine disciple i at leve et særligt liv. Bjergprædikenen fremstår som et paradigmatiske eksempel på dette. Ifølge denne er kristne kaldet til eksempelvis at værne om ægteskabet, at tale sandfærdigt, ikke at samle sig skatte og ikke at bekymre sig for dagen i morgen (Matt 5,27-6,34). Man kan anføre, at Jesu eksempel må være et fortegn for kirkens liv i verden; det vil jeg give tre eksempler på nedenfor.

Koinonia: Kirken som fællesskab

Bekendelsen til Kristus som frelser og herre udgør en fællesnævner for kristne, som transcenderer alle kulturelle og sociale barrierer. Den binder mennesker af forskellige sprog, kulturer og nationaliteter sammen i ét fællesskab (jf. Gal 3,28). Dette udtrykkes i nytestamentlige tekster med termen *koinonia*: "I Det Nye Testamente udtrykker *koinonia* fællesskab med Kristus (1 Kor 1,9), fællesskab med andre i den lokale menighed (1 Joh 1,3.6-7) og fællesskab med andre menigheder (2 Kor 8,4). *Koinonia* implicerer også fælles kærlighed (Joh 13,34-35), at dele glæde og sorg (1 Kor 12,26) og at dele finansielle ressourcer (Rom 15,26)" (Nikolajsen 2015b, 128). Alt dette kendetegnede også Jesu liv med hans disciple. Det er derfor rimeligt at mene, at som det var et *nota Christi* at indgå i et kristent fællesskab, må det ligeledes

være et *nota corporis Christi* at indgå i et kristent fællesskab (ovenstående jf. Nikolajsen 2015b, 128-129).

Diakonia: Kirken som tjener

Bekendelsen til Kristus som frelser og herre må efter min vurdering få den konsekvens, at diakoni må anses som en del af kirkens identitet: “Gud har sendt Jesus til verden for at tjene og give sit liv for mange (jf. Joh 20,21; Mark 10,45). Paulus kan ligefrem karakterisere Jesus som en *diakonos* (Rom 15,8) og som en *doulos* (Fil 2,7). Kristi helbredelse af syge og krøblinge (Matt 4,23-25) og hans fællesskab med syndere og toldere (Matt 11,19) kan på denne måde betragtes som en del af hans tjenende virksomhed. Derfor bliver disciplene sendt ud for at helbrede syge og prædike evangeliet (Luk 9,2)” (Nikolajsen 2015b, 131). Kirken er på denne måde kaldet til at tjene fremmede, sultne og syge (jf. Matt 25,31-46; se også ApG 5,12-16). Kirken er desuden kaldet til at deltage i etableringen af gode og retfærdige strukturer i samfundet. Det er derfor rimeligt at mene, at som det var et *nota Christi* at tjene verden, må det ligeledes være et *nota corporis Christi* at tjene verden (ovenstående jf. Nikolajsen 2015b, 130-132).

Kerygma: Kirken som forkynder

Bekendelsen til Kristus som frelser og herre må efter min mening også få følgende konsekvens: “Kirken er sendt til verden for at proklamere evangeliet til hele skabelsen (Mark 16,15) demonstrerende for eksempel et bedre alternativ til forståelsen af verdens oprindelse end blot tilfældighed og en bedre forklaring på meningen med livet end blot materialisme. Kristus er et *episteme*, som fungerer som en vigtig ressource for kirkens forståelse af verden. Kristus er guddommelig åbenbaring og Skriften vidner om denne åbenbaring. Den viden, som Skriften tilbyder, er formativ og former således kirkens liv ved både at træne og hjælpe den til at leve i verden [...]. På denne måde er kirken en social legemliggørelse af en tradition for en særlig forståelse af virkeligheden, som tager Kristus som udgangspunkt” (Nikolajsen

2015b, 132-133). Det er derfor rimeligt at mene, at som proklamationen af evangeliet var et *nota Christi*, bør det ligeledes være et *nota corporis Christi* at proklamere evangeliet (ovenstående jf. Nikolajsen 2015b, 132-135).

Konklusion

Denne artikel udgør et mindre bidrag til udviklingen af en teologi for en dansk bekendelseskirke for det enogtyvende århundrede. I den danske debat om folkekirken som en bekendelseskirke er kirkens teologiske forpligtelse på sine bekendelsesskrifter i udpræget grad blevet belyst. Denne artikel har belyst et andet aspekt, nemlig kirkens bekendelse til, samhørighed med og efterfølgelse af Kristus, og den har således anført, at en bekendelseskirke også må være en efterfølgelseskirke. Som sådan har artiklen haft et udpræget kristologisk fokus, som passende kan sættes ind i rammerne af den trinitariske bekendelse, som vi finder i de nytestamentlige skrifter. For som den danske teolog Regin Prenter har anført, indeslutter bekendelsen til Jesus som herre her altid bekendelsen til Faderen og Ånden, da det er ved Ånden, at man kalder Jesus herre (1 Kor 12,3), og da det sker til Faderens ære (Fil 2,11) (Prenter 1964, 11). Artiklens kristologiske fokus kan passende også sættes ind i rammerne af den trinitariske bekendelse, som vi finder i de klassiske oldkirkelige trosbekendelser. Ligeledes vil et fokus på de reformatoriske bekendelser blandt andet kunne udvikle en stærkere sakramentebevidsthed. Alt dette har dog ikke været muligt her.

Kirkens historie viser, at dens bekendelser er opstået, når kirken skulle afgrænse sig i forhold til noget. En bekendelseskirke er altså en stridende kirke. Det kræver imidlertid en udførelse af et stykke teologisk arbejde at forestille sig, hvad det vil sige at være kirke. Gøres dette arbejde ikke, kan det være svært at forstå, hvad kirken må afgrænse sig imod. Når et sådant teologisk arbejde skal udføres, er det for den danske folkekirke oplagt at tage udgangspunkt i dens kristusbekendelse, oldkirkelige bekendelser og reformatoriske bekendelser. Denne artikel har med udgangspunkt i den kristne kristusbekendelse og -efterfølgelse bidraget til at give folkekirken kontur og kant, når den har argumenteret for, at det hører til folkekirkens egenart at legemliggøre et kristent fællesskab (*koinonia*), at tjene andre (*diakonia*) og forkynde

det kristne evangelium (*kerygma*). Eftersom store dele af den danske befolkning ikke længere betragter sig selv som kristne og derfor ikke bekender sig til troen på Jesus som Guds søn (jf. 1 Joh 4,15) og på Jesus Kristus som frelser og herre (jf. Rom 10,9 og 1 Kor 12,3) (jf. Nielsen 2008, 7), er kirkens kristusbekendelse med til at konstituere den som *en særlig social størrelse* i dagens danske samfund. Med udgangspunkt i sin kristusbekendelse og sine oldkirkelige og reformatoriske bekendelser vil folkekirken således kunne etablere en grundliggende forståelse af sin egenart og lade denne egenart danne basis for sin åbenhed over for, sit engagement i og sit ansvar for det samfund, som den er en del af (Nikolajsen 2015b, 139). Som Luthers teser var relevante for den kristne kirke for fem hundrede år siden, vil jeg i al beskedenhed mene, at denne artikels tese og udfoldelsen af den er relevant for folkekirken i dag; især når det gælder forståelsen af denne kirkes identitet og rolle i et senmoderne pluralistisk dansk samfund (til dette, se Nikolajsen 2017).³

Litteratur

- Hedegaard, Peter. 2004. "Folkekirken som bekendelseskirke" i: *Fyens Stiftsbog*, 138-147.
- Holm, Kjeld. 2009. "Har vi en folkekirke eller en bekendelseskirke?" i: *Aarhus Stiftsbog*, 117-121.
- Korsgaard, Ove. 2004. "Fra tugtemester til skolemester: Om forskelle mellem Luther og Grundtvig" i: *Grundtvigstudier* 55, 34-61.
- Lyby, Thorkild C. 2006. "Luthers øvrighedsskrift i historisk perspektiv" i: *Om verdslige øvrighed*, på dansk ved Svend Andersen. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 9-31.
- Mortensen, Viggo. 1994. "Vi er Guds hus og kirke nu – folkekirken som bekendelseskirke og kirkevæsen" i: *Dansk Kirketidende* 146, nr. 21, 324-326.
- Nielsen, Kirsten Busch. 2008. "Folkekirken – en bekendelseskirke" i: *Økumenisk Tid* nr. 4, 7-10.

Hvordan kan kirken være en bekendelseskirke?

- Nikolajsen, Jeppe Bach. 2015a. "Kirkens mulighed for at genvinde sig selv: John Howard Yoders antikonstantinske teologi" i: *National kristendom til debat*, redigeret af Jeppe Bach Nikolajsen. Fredericia: Kolon, 152-179.
- Nikolajsen, Jeppe Bach. 2015b. "Den missionale kirke i et pluralistisk samfund" i: *Missional kirke i et pluralistisk samfund*, redigeret af Jeppe Bach Nikolajsen. Fredericia: Kolon, 123-139.
- Nikolajsen, Jeppe Bach. 2016a. "Kristen etik i et pluralistisk samfund: En ny kurs for dansk teologisk etik" i: *Dansk Teologisk Tidsskrift* 79, nr. 2, 105-121.
- Nikolajsen, Jeppe Bach. 2016b. "Kristen kirke i et pluralistisk samfund: En ny kurs for nordisk folkekirkelig ekklesiologi" i: *Dansk Teologisk Tidsskrift* 79, nr. 3, 217-232.
- Nikolajsen, Jeppe Bach. 2017. *Kirkens rolle i et pluralistisk samfund*. Fredericia: Kolon (under udgivelse).
- Prenter, Regin. 1964. *Kirkens tro: En kristenlære for lægfolk*. København: Lohses forlag.
- Schjørring, Jens Holger. 2001. "Protestantisme og antisemitisme: Overvejelser om udviklingen 1933-1945 i hhv. Tyskland og Danmark" i: *Antisemitisme i Danmark*, redigeret af Michael Mogensen. København: Dansk Center for Holocaust- og Folkedrabsstudier, 56-61.
- Østergaard, Uffe. 2010. "Martin Luther og dansk politisk kultur: Nationalkirke, luthersk reformation og dansk nationalisme" i: *Kritik* 195, 36-59.

Noter

- 1 Jeg henviser her til litteraturlisten (Mortensen 1994; Hedegaard 2004; Nielsen 2008; Holm 2009).
- 2 Jeg betragter denne artikel som en forskningsformidlende artikel, og jeg vil således trække på min forskning (som fx Nikolajsen 2015a; 2015b; 2016a; 2016b; 2017). Dette betyder, at nogle af mine overvejelser i denne artikel vil være yderligere udfoldet i mine andre udgivelser.

Jeppе Bаch Nikolajsen

- 3 Afslutningsvist vil jeg gerne takke Simon Schmidt for kritisk gennemlæsning af et udkast til denne artikel og for inspiration til udformningen af sidste halvdel af artiklens konklusion.

Jeppе Bаch Nikolajsen, lektor ved Menighedsfakultetet i Aarhus og professor II ved Menighedsfakultetet i Oslo

Hvordan kan kirken være menighedens og de frivilliges kirke?

Laura Lundager Jensen

Tese: Menighedens frihed er kirkens forudsætning.

Valgmenighedstanken som sognekirkens mulighed

Det er klart, at folkekirkens sognemenigheder og valgmenighedernes forhold er forskellige, og at sognemenighederne hverken kan eller skal kopiere valgmenighederne, men dansk frihedslovgivning både vedrørende grundskolen og folkekirken har en betydelig sidegevinst: At man har mulighed for at se, at ting kan gøres anderledes end i de offentlige, statsorganiserede institutioner og lade sig inspirere heraf. Artiklen her er altså ikke agitation for, at alle landets sognemenigheder skal omdannes til valgmenigheder, men skal pege på en række forhold i valgmenighederne, som i højere grad kunne fremmes i sognemenighedernes verden.

Institutionen folkekirken trives i bedste velgående. Samarbejdet i sognene mellem præst og kirkens øvrige personale er velstruktureret – indimellem endda organiseret af en administrationschef som kirkens nye funktionsled. Og opad i det administrative hierarki sørger provster med sekretærer og biskopper med råd, jurister og andet godtfolk for at lede og fordele på bedste vis. Alt sammen set med et institutionsblik meget logisk og gennemtænkt.

Men sognestrukturen har skabt en automatik, der ikke gavner menighedslivet. Kirken er med sin formfuldendte ydre struktur blevet et serviceorgan, der forestår de nødvendige tjenester og servicerer menigheden. Samtidig er

menigheden forvandlet til brugere af kirkens tilbud, tilbud der vælges til og fra alt efter behov. Den kirkelige betjening har sammen med præsten ansvaret for kirkens daglige opgaver. Det sørges for, at kirken er et nydeligt afstemt rum, hvor man mødes med en “feel good” stemning, som gør oplevelsen behagelig og personlig. Men al den professionelle venlighed forvandler menigheden til et publikum, der nok er velkomment, men hvor menighedsengagement og involvering er katastrofalt svindende. Kirken er blevet pæn, og så pæn “at når selv bænkehwynder står nypolstrede og uplettede, kan det være svært ikke selv at føles sig plettet og upoleret og uden for det pæne selskab”, som tidligere chefredaktør på Politiken Tøger Seidenfaden engang sagde.

Automatik og nydelighed har gjort kirken som “de troendes fællesskab” til et ydre, velfungerende organ med plads til troende, men uden brug for menigheden.

Og hvad blev der af konerne, der pyntede alteret med havens blomster? Hvad blev der af dem, der kniplede og broderede til alterdug og tæppe? Hvad blev der af mændene, der kørte brænde til ovnen, og de der hjalp med at kaste graven? – alt det der gjorde, at fællesskabet omkring gudstjenesterne og kirken var et involverende fællesskab, hvor trosfællesskabet var et fællesskab, man tog del i og ansvar for. Lønnet arbejde gør det selvfølgelig enklere og mindre krævende at være kirkegænger, men menighedsfællesskabet nedbrydes, og resultatet er tomme kirkebænke og ensomme troende.

Der er kun kirke der, hvor der en menighed, som aktivt og engageret tager del i fællesskabet omkring kirken og i sognet – aktiv deltagelse er en utvetydig forudsætning.

Når menigheden tilvælges.

Siden valgmenighedsloven i 1868 gjorde det muligt at danne valgmenigheder, er små menigheder skudt op (– og gået i sig selv) over hele landet. I begyndelsen var det de grundtvigske kredse, der greb muligheden for at bryde med sognestrukturen og selv vælge præst og danne fællesskab om ord og sakramenter. Siden har andre kredse inden for folkekirken benyttet muligheden, og i dag er der både grundtvigske og missionske menigheder – den ældste er 150 år, den yngste, “Church of Love” i Odense, er kun 2 år gammel.

Hvordan kan kirken være menighedens og de frivilliges kirke?

Det er ikke en grundtvigsk tanke, at folkekirken skulle opgive sognestrukturen. Grundtvig talte imod en statskirke, men ikke imod en samlet folkekirke. Men da Ryslinge frimenighed blev dannet i 1866, var han begejstret og skænkede selv dåbsfadet til den nye kirke i glæde over, "at en menighed for første gang, siden Konstantin den Store i 300 gjorde kristendommen til en statsreligion, ikke blev beordret dannet ovenfra, men var vokset frem nedfra på folkelig vis".

Valg- og frimenighederne blev til, fordi der var en menighed. En menighed, der sammen ønskede at høre evangeliet udlagt med ord, de kunne genkende sig i.

På mange måder er det Luthers tanke om det almindelige præstedømme, der udfoldes. En hovedsag i reformationen var, at der ikke er brug for mellemænd mellem den enkelte og Gud. Luther opponerede mod et kirkeligt hierarki, der rakte fra præster over biskopper til paven i Rom. Det hierarki formidlede nåden via sakramenter og kirkelovgivning. Over for det talte Luther om det almindelige præstedømme, der kort sagt betød, at enhver var sin egen præst. De lutherske præsters opgave var at hjælpe og understøtte den troende. Den samme opgave + praktiske koordinerende havde biskopperne, som man nu kaldtes "superintendenter" for at understrege, at biskoppernes embede ikke skulle være specielt helligt.

Af mange ulykkelige omstændigheder blev den nye forståelse hurtigt svækket. Nissen flyttede med, og for lægfolk fik både præster og biskopper igen en aura af hellighed. Paven kom ikke igen, men i stedet gik den overordnede magt i de lutherske lande over til fyrsterne. I første omgang var det, fordi der skulle være nogen til at forsvare menighederne, men hurtigt tiltog fyrsterne sig magt både over det praktiske og det åndelige. Kirkerne blev statskirker med en luthersk teologi, men ikke med en luthersk kirkeordning.

Frihedssynet som grundtanke

At det primært var grundtvigske menigheder, der benyttede sig af muligheden, var nok mere et tilfælde end en regel. Men valg- og frimenighederne opstod på de egne, der i øvrigt var ramt af en grundtvigsk folkelig vækkelse, og hvor der i de år også blev grundlagt højskoler, friskoler og efterskoler. –

Kunne man danne skole sammen, kunne man også danne kirke sammen. På Osted-egnen var det netop frihedstrangen, der i særlig grad var gældende, da man i 1924 dannede valgmenighed. Hovedmanden var sognemenighedens grundtvigske præst, Halvdan Helweg. Helweg var imidlertid ikke kun inspireret af den grundtvigske vækkelse. Han havde haft sin barndom og siden været præst i de frikirkelige kredse i Amerika. Inspirationen fra både en amerikansk frikirketanke og den folkelige vækkelse gjorde, at han i 1924 fik en mindre kreds i sognet til at stifte en fri valgmenighed. Ud fra tanken “det frie liv i en valgmenighed var at foretrække frem for sognemenigheden”. Men selvom mange af de valgmenigheder og skoler, der opstod, opstod som protest mod den forkyndelse, der lød, og den skole, der blev holdt på egnen, er det dog ikke det fulde billede af det behov, der politisk og religiøst blev understreget med de folkelige vækkelser. Nok var det en protest, men endnu mere en vilje til i frihed at vælge til – til når det gjaldt undervisningen for ens børn, til når det gjaldt om politisk indflydelse og til i frihed at lytte til en forkyndelse, der gav genklang. Drivkræften bag valgmenigheder var trangen til frihed frem for protesten.

Kristendomsforståelsen adskiller sig ikke fra sognemenighedernes, men fordi valgmenighederne er organiseret anderledes, har der udviklet sig en menighedsforståelse, der adskiller sig en del fra sognemenighedernes og deres overbygning.

For valgmenighederne er det menighedens frihed, der er en forudsætning for den aktive kirke. Det er en frihed, der også er risikabel, for den fører til en frihed uden sikkerhedsnet, men at det netop er styrken, vil jeg uddybe i det følgende.

Menigheden uden sikkerhedsnet

For en valgmenighed kan der aldrig være tvivl om, at menigheden, den lokale konkrete menighed er grundpillen. Uden en menighed, der er bevidst om sit ansvar, er der ingen menighed. Menigheden har ansvar for sin økonomi, for præstegården, og har ansvar for, at der kommer folk i kirke om søndagen. Der eksisterer ikke noget sikkerhedsnet. Menigheden er altså på alle måder og meget konkret nødvendig, ellers dør valgmenigheden.

Hvordan kan kirken være menighedens og de frivilliges kirke?

I sognekirkerne er der et sikkerheds net. Økonomien er sikret ved kirkeskat. Kirker uden økonomisk grundlag opretholdes ved overførsel fra mere velstående sogne. Præsten får sin løn, også hvor sognets folk ikke bruger kirken, og er sikret i sin stilling, også selvom hun/han kun bruges til jul eller ved dåb og begravelser. Vedligeholdelse af kirker og præstegårde er under tilsyn af provst, og større udgifter bliver ved provstiudvalget økonomisk koordineret med andre sogne i provstiet. Og selvom menighedsrådene har indflydelse på at give de enkelte sogne deres eget præg, er de reelt uden selvstændigt ansvar. Det resulterer i det, som sås ved det nylige menighedsrådsvalg, at det er vanskeligt at finde medlemmer til menighedsrådet.

Erfaringer i valgmenighederne viser, at almindelige menighedsmedlemmer er stand til at varetage økonomi, bygningsvedligeholdelse osv.

Kunne det være gavnligt for sognemenigheder på samme måde at have mindre sikkerhedsnet og mere ansvar? Som tommelfinderregel: At ingen beslutninger skal tages på højere niveau end højst nødvendigt. Vil det ikke være muligt i langt højere grad at lade provst, biskop og ministerium nøjes med at have en rådgivende rolle og kun i ringe grad være besluttende og kontrollerende?

Den uafsættelige sognepræst

I valgmenighederne vælger menighederne suverænt selv deres præst og kan lige så suverænt selv afskedige præsten. I de fleste valgmenigheder sker selve valget på et menighedsmøde. Det betyder, at menigheden selv har et tydeligt ansvar for, hvem de har som præst, hvilket tilskynder til loyalitet i forhold til præsten. Suveræniteten i præstevalget betyder også, at en præst kan afskediges. Det giver mindre plads til kværunter, fordi de må afgøre med sig selv, om de ønsker præsten bort, og hvis ikke må de skrue ned for kritikken. Det er på alle måder en fordel for præsten i hans arbejde, at hun/han kan holde sig til, at menigheden selv er ansvarlig for, at præsten er deres præst. Har man selv valgt, må man stå ved valget eller formulere en reel kritik.

Burde det ikke gennemtænkes, dels om ikke hele menigheden bør have mulighed for at deltage i præstevalg, dels om ikke der skulle gives bedre mulighed for, at en menighed kan afskedige en præst? For på den måde at un-

derstøtte forkyndelsesfriheden i de enkelte menigheder. Der er ikke meget indhold i, at en præst har forkyndelsesfrihed i en tom kirke.

Nødvendigheden af frivilligt arbejde

I valgmenigheder er der oftest en høj grad af frivilligt praktisk medarbejde af menighedens medlemmer i alt fra opsætning af salmenumre, kirkepyntning, vedligeholdelse, til kaffebrygning, udflugter mm.

Det betyder, at man er aktivt medarbejdende i menighedens opgaver. Det hjælper til engagement. Man har sjældent kirkekor, ofte ikke kirkesanger eller kirketjener. Menigheden får på den måde en nødvendig aktiv rolle ved søndagsgudstjenesten, så den kan forløbe bedst muligt. Det betyder, at folk også her må være medansvarlige.

Antallet af frivillige vokser lige nu alle vegne og til stor gavn i sognemenighederne. Men de frivilliges arbejde er ikke af samme nødvendighed, når der er en ansat, der altid kan sættes til at træde til, når der opstår behov. Burde det overvejes, om ikke det ville være nyttigt for sognemenighederne at reducere det ansatte personale? Kirketjenerne gør et fint arbejde, men hvis nu det var menigheden selv, der måtte åbne, ringe, pynte, ville det måske på anden vis tydeliggøre gudstjenestefællesskabet. Menigheden er ikke gæster inviteret ind i Guds hus, menigheden er kirken af levende stene, på alle måder nødvendige for fællesskabet. Kirkekor er en fin tradition og et smukt tillæg til gudstjenestens rituelle praksis, men kan være hæmmende for menighedens kirkesang, og at de er aflønnede bidrager til, at de ikke rigtigt forstår sig selv som gudstjenestedeltagere, men som professionelt betjenende personale.

Den friere liturgi og lære

Valgmenigheder er formelt under tilsyn af biskoppen hvad angår lære, gudstjenesteform mm. I praksis er der mange variationer i valgmenighedernes gudstjenesteformer og store afvigelser fra de folkekirkelige foreskrifter. Hvad angår læretilsyn, har ingen biskop grebet ind over for valgmenigheder og deres præst i de sidste 90 år.

Hvordan kan kirken være menighedens og de frivilliges kirke?

Burde den frihed i forhold til liturgi og lære ikke også gives til sogne-menighederne? Med loven om gejstlig ret er der opstået en trussel om indskrænkning af forkyndelsesfrihed i folkekirken, der kan rejse tvivl om, hvorvidt præsterne er sandfærdige eller kun siger, hvad de siger af frygt for biskoppelig indgriben.

Ville det ikke også her være muligt med en ordening, hvor biskoppens opgave var at være vejleder udi mangfoldighed, så evangeliet fik en friere mulighed for udfoldelse – og i øvrigt sikre, at et evt. mindretal i en sogne-menighed fik adgang til ved anden præst at kunne bruge deres sognekirke? Forkyndelsesfrihed er en styrke, der i langt højere grad kunne udfoldes i folkekirken. Resultatet kunne blive, at flere kunne finde et fællesskab om troen.

Den myndige menighed

Valgmenighederne kan ikke forstås som led i statsmagten. De er selvstyrende og stort set uden højere myndigheder, de har ikke engang adgang til folkeregisteret. Det ser nogen som en mangel i valgmenighedspræsters værdighed, men fordelene er større. Dermed kan valgmenighedspræsters stilling ikke forstås på linje med offentlige serviceorganer, men må alene være del i det nære samfund, som folk selv har ansvar for. I en tid, hvor den almindelige samfundsudvikling i stigende grad rykker beslutninger væk fra det lokalt overskuelige, og hvor de offentlige institutioners relation til folk er at yde service (jf. betegnelsen "borgerservice"), bør det være kirkens opgave at skabe modstrøm. Tendensen har også ramt folkekirken dels med talen om centrale kirkeråd og dels gennem den økonomiske centralstyring. Er det en risiko for, at folkekirken med dens overordnede styring bliver opfattet som en religiøs serviceorganisation på linje med andre offentlige organer?. Risikerer folkekirken som organisation at blive forstået som en upersonlig størrelse, der skal betjene befolkningen med diverse ceremonier og ikke som en del af dagliglivets verden med fællesskab. Hører folkekirken til civilsamfundet eller til de statslige styringsorganer?

Kan folkekirkens sognemenigheder ikke inspireres af valgmenighederne til at markere sig som lokale fællesskaber og i mindre grad lægge vægten på som hovedfunktion at skulle betjene alle?

Den folkekirkelige nødvendighed

Valgmenighedsformen kan ikke løse alle opgaver. Der er brug for fængselspræster, sygehuspræster, studenterpræster m.m. Det er en nødvendighed, at de opgaver løses på et overordnet plan, men det må ikke ske på bekostning af, at de lokale menigheder er grundformen.

Der er også brug for socialt arbejde, for samarbejde om undervisning, ungdomsarbejde og meget mere. Det blev tidligere løst af de frivillige kirkelige foreninger. Når det ikke sker nu, skyldes det, at det personlige engagement i sådanne opgaver er blevet svækket af sekulariseringen, og at disse foreninger for økonomiens skyld forsøger at koble sig ind på statsinstitutionen. Men fører det ikke til en ansvarsflygtigelse? Er det ikke sundere at nøjes med at løse opgaver af den art med den opbakning, der er i det kirkelige bagland, på frivilligt grundlag.

På dette område må man se længere ud end valgmenigheder (i alt fald den grundtvigske del), hvor ungdomsarbejde nok findes i foreningsregi, men i menighedsregi har været det aldrig været noget at prale af. Men det er værd at se på, hvad de missionske valgmenigheder og frikirkerne i øvrigt er i stand til. Sekulariseringen betyder, at religionen er blevet enten glemt, fortrængt eller privatiseret, men det betyder ikke, at unge ikke har behov for værdifællesskaber og steder at mødes om eksistensspørgsmål, tro og tvivl. Det er muligt, at små sogne ikke kan tilbyde store fællesskaber, men når frikirkerne kan, må folkekirken også kunne – i eller på tværs af sognene.

Fællesskabet for de aktive

Valgmenighederne bæres af et ønske om at samles i troen og i fællesskabet om sakramenterne. Det er et aktivt valg, men der skal ressourcer til aktive valg.

Den største opgave, som vanskeligt kan løses på basis af den ansvarskirkelighed, som er grundlaget i valgmenigheder, er at holde åben adgang for de mange, der ikke er kirkelige, men som alligevel er spørgende. Her må man lede efter en ordening, så man kan åbne døren for den del af befolkningen, der ikke naturligt søger kirken. Det er her, styrken ligger i en sognestruktur,

Hvordan kan kirken være menighedens og de frivilliges kirke?

hvor alle døbte automatisk hører til en menighed. Det drejer sig både om diakoniarbejdet, hvor sognemenighederne i en hel anden grad er forpligtet også på de mindre ressourcsvgæ og de mange ensomme, der skal have en hånd for at træde ind i fællesskabet.

Her er der ikke megen inspiration at hente i valgmenighedstanken, men netop her er det nødvendigt, at en menighed ser sig som et aktivt fællesskab, der fungerer lokalt.

Afslutning

Det, valgmenighederne kan, er at inspirere til aktive fællesskaber, der bæres af et fælles ansvar. Det er på ingen måde hele løsningen på sognekirkernes udfordring. Men den grundlæggende frihedstanke, der lå og stadig ligger bag valgmenighedernes menighedsindretning, burde på mange måder kunne inspirere den sognekirkelige struktur, så menighederne lokalt tager ansvar og bærer med.

Laura Lundager Jensen, præst i Osted valgmenighed og formand for de grundtvigske valg- og frimenigheder.

Hvordan kan kirken udvikle nye profiler i storbyen?

Birgitte Kvist Poulsen

Tese: Kirken i storbyen må udvikle sig i sammenhæng med byens ånd og dermed i frugtbart samspil med byens mangfoldighed. Kun på den måde kan det kristne budskab formidles autentisk og relevant i storbyen.

Reformationens nutidige kritiske stemmer

Luther tog som bekendt livtag med den katolske kirkes forvaltning af sakramenter, forkyndelse og kirkens opbygning og magtudøvelse. Sidstnævnte kulminerede og viste sig helt konkret for menigmand i kirkens brug af afladsbreve, som stærkt forargede Luther. Han vendte sig kraftigt imod, at man kan handle med Gud om sin frelse og/eller fordømmelse. Med sine 95 teser ønskede han derfor at sætte en diskussion i gang, der gik på spørgsmålet om Guds nåde i forhold til menneskets synd og herunder især kirkens rolle, der stillede sig i vejen for den enkeltes forhold til Gud.

Mange mennesker i dag – og ikke mindst yngre mennesker, der bor og opholder sig i storbyer – udøver en lignende institutionskritik af folkekirken, når de forklarer, hvorfor de fx melder sig ud, søger andre trosfællesskaber eller definerer sig som religiøst søgende. Graden af urbanisering, samt uddannelse, køn og alder spiller således ind, når forholdet mellem kirke og folk skal undersøges, herunder graden af tilknytning og spørgsmålet om forventninger til præster, gudstjenester, kirkelige handlinger og aktiviteter mm. Adskillige undersøgelser viser, at yngre mennesker, en høj grad af uddannelse og en bopæl i storbyen tilsammen er faktorer, der medfører, at befolkningen i byerne generelt er mindre religiøse end indbyggerne i mindre samfund.

Hvordan kan kirken udvikle nye profiler i storbyen?

Vesterbro er en stor bydel i København og er karakteriseret ved en høj grad af netop unge mennesker i alderen 25-44 år (i 2015 over halvdelen af bydelens godt 44.000 beboere) og lidt flere veluddannede end landsgennemsnittet. Samtidig afviger Vesterbro markant fra resten af landet, når det gælder antallet af dåb, folkekirkemedlemmer og antallet af udmeldelser. I 2014 havde bydelen en dåbsprocent på 31,4%, hvor landsgennemsnittet var 61,3%. Antallet af folkekirkemedlemmer lå på 54,9% mod 78,5 på landsplan. Mens 0,59% i 2014 meldte sig ud af folkekirken på Vesterbro, var det på landsplan 0,21%. Påfaldende er det også, at befolkningen på Vesterbro dels er mere afklarede i forhold til deres religiøse ståsted, dels kræver en højere grad af autenticitet af præsterne end landsgennemsnittet.

På Vesterbro har man igennem mange år diskuteret kirkens struktur og organisering, men også drøftet formidlingen af evangeliet og fejringen af gudstjenesten, og et gennemgående ønske er at bibeholde en mangfoldighed i forkyndelsens udtryk og bringe yderligere variation ind i kirke- og gudstjenesteliv.

I 2008 indledtes en forsøgsperiode på 4 år, hvor bydelens daværende 8 sogne og 9 kirker indgik i et samarbejde inden for en løs struktur kaldet Vesterbro Bykirke. Forsøgsperioden satte adskillige processer og projekter i gang. I forgrunden stod en omorganisering på det administrative plan, ligesom medarbejderressourcerne i de forskellige faggrupper undergik en ændring, der resulterede i større samarbejde på tværs af sognene. Præsterne arbejdede bl.a. sammen om et mere varieret og samtidig fælles gudstjenesteliv, fleksible kirkerum, utraditionelle og større aktiviteter. Visioner blev vedtaget og værdier defineret.

I 2012 overgik Bykirken fra forsøgsperioden til etableringen og formaliseringen af Vesterbro Sogn, Folkekirken på Vesterbro. Særligt visionen om "at være tilstede i bydelen og møde folk, hvor de er" skal fremhæves i vores sammenhæng. Inddrages skal også ord og begreber som "mangfoldighed", "autenticitet" og "troværdighed", da disse blev anset for at være og fortsat er særlige værdier for Folkekirken på Vesterbro. Med etableringen blev det også besluttet, at man i 2016 skulle iværksætte en stor evaluering af sammenlægningen – intern såvel som ekstern. En del af resultaterne fra den eksterne undersøgelse bliver brugt i nærværende artikel, der dog også stiller skarpt på,

hvordan det reformatoriske grundlag også i dag gør sig gældende for kirke og samfund, ikke mindst for Folkekirken på Vesterbro.

Betydningen af vores tids kritiske stemmer kan næppe overvurderes, og set i det lys radikaliserer Folkekirken på Vesterbro reformationens og Luthers tanke om det almindelige præstedømme. Det almindelige præstedømme anses derfor også for at være en væsentlig med- og modspiller i udfoldelsen af denne artikels tese: "Kun i samspillet med byens ånd og mangfoldighed kan det kristne budskab formidles på autentisk og relevant måde". Visionen, "at være tilstede i bydelen og møde folk, hvor de er", skal derfor ses i sammenhæng med den alvor, som Folkekirken på Vesterbro tillægger den altid eksisterende kritik af kirken, især af institutionen, men også af præster og prioriteringen af formidling og PR. Visioner og kritik går så at sige hånd i hånd, når Folkekirken på Vesterbro udfolder det at være kirke anno 2016.

Mangfoldighed

Samspillet udfolder sig frugtbart mellem bydelens ånd og kirkeliv, når kritikken ses som en del af den store motors omdrejninger fremfor som modstand. På denne måde etableres dialogen med det mere eller mindre udtalte krav om autenticitet, som mennesker i især aldersgruppen 25-44 år kalder på og måske ligefrem fordrer. Mangfoldighed og autenticitet spiller fordelagtigt sammen i netop vekselvirkningen mellem bydelsånd, kultur og kirke, uden at hverken kirkelivet eller det kristne budskab mister troværdighed.

"Formidling" og "mangfoldighed" er nøgleord, og mangfoldighed rummer i nærværende sammenhæng primært gruppen af mennesker, der definerer sig bredt: Som irreligiøse, som spirituelle, som søgende, som kirkefremmede, som troende, som kirke(for)brugere, som indifferente i forhold til religion og tro, som kulturkristne. Men "mangfoldighed" viser sig også i kirkelivet på Vesterbro, sådan som det kommer til udtryk i de mange aktiviteter, gudstjenester og forskellige tiltag, som igennem årene er iværksat af kirkens præster, øvrige medarbejdere, frivillige og ledelsen. Dermed rummer ordet mangfoldighed også forskellige former og udtryk for formidling.

Vesterbro Sogns eksterne undersøgelse fra 2016 viser, at gruppen i alderen 25-44 år ikke adskiller sig markant fra landsgennemsnittet i samme alders-

Hvordan kan kirken udvikle nye profiler i storbyen?

gruppe, når det gælder religiøs opdragelse (Mortensen 2016, 26). Aldersgruppen er over én kam ikke opdraget synderligt religiøst, hvilket forklarer, hvorfor så mange i denne aldersgruppe ikke definerer sig som specifikt religiøse eller troende. Når man som barn ikke opdrages til at være religiøs, bliver man det heller ikke som voksen (Voas and Doeblér 2013). Dog ser det ud som om, at gruppen af yngre mennesker på Vesterbro i deres barndom har deltaget mindre i religiøse aktiviteter end deres jævnaldrende landsmænd, hvilket til en vis grad forklarer, at gruppen forholder sig udpræget kritisk til religion, folkekirke og præster.

Generelt set er det den samme aldersgruppe, som fx ingen livslange fællesskaber ønsker sig, men gerne hopper ind og ud af mange forskellige (uforpligtende) sammenhænge, ligesom en stor del i samme aldersgruppe udtrykker klart, at det ikke giver mening, det præsten står og siger, at kirkens økonomi bliver brugt unødvendigt, og at kirkens historie opviser alt andet end næstekærlighed. Samtidig forholder gruppen sig med stor skepsis til, om der er overensstemmelse imellem ord og handling hos især præster, men også andre repræsentanter for det kirkelige liv.

Profilkirker og autenticitet

I en stor by som København eksisterer mangfoldige kulturer og subkulturer side om side, og det er ikke ualmindeligt, at mange især yngre mennesker bevæger sig rundt imellem flere fællesskaber og kulturer på samme tid. Det er heller ikke ualmindeligt, at man selv sætter mening sammen forstået på den måde, at det, der giver mening i én kontekst, også sagtens kan give mening i en anden. Fx er det ikke kirkens sociale arbejde, som aldersgruppen af 25-44-årige vender sig imod. De vil "bare" selv have lov til at bestemme lige præcis, hvilket socialt arbejde de betaler til, og kan derfor ikke skrive under på en fælles kirkeskat, som andre forvalter.

På lignende vis kan mange yngre godt gå til et fælles spisearrangement i én af kirkerne på Vesterbro, så længe formålet giver mening i form af en indsamling eller det, at man undgår madspild. Man deltager også, hvis man selv er aktivt udøvende i forhold til madlavningen eller kan sætte sit fingeraftryk på det arrangement, der falder i forlængelse af spisningen.

En udbredt brug af og tilfredshed med kirkerne finder også sted, når den kirkelige aktivitet "fusionerer" med temaer, begreber, genrer eller stemninger, der er velkendte andre steder fra. Musik af store nutidige kunstnere, men også jazzgudstjenester, babysalmesang og meditationer, som inddrager mindfulness, mystik, eller andet spirituelt gods, godtages af kritikere og søgende. Moderne udtryk for filosofisk og teologisk undervisning og debat bliver også taget godt imod, når formen har karakter af saloner med vin og ost, aftenkirke med familier og ældre der mødes over et tema, eller debatter, som sætter tvivl og tro, liv og død, godt og ondt på dagsorden i utraditionelle "set ups" som fx bokseringe, pop up prædikener på caféer og gadehjørner, eller i dialog- og andre eksperimenterende gudstjenester og arrangementer.

Sideløbende med alle de nye formidlingsformer, arrangementer, kirkelige aktiviteter og tilbud tilbyder Folkekirken på Vesterbro ydermere et varieret gudstjenesteliv om søndagen, både hvad angår tidspunkter og kirkelig profil, og derfor også hvad angår form og længde. Kirkerne forsøger i et udvidet samarbejde og fællesskab på én og samme gang at lægge vægten på et særligt udtryk og herunder samtidig værne om kerneydelser og andre specialiserede tiltag og ansvarsområder. Præsterne på Vesterbro repræsenterer tillige en mangfoldighed, både hvad angår teologiske ståsteder og udtryk.

Denne forskellighed og mangfoldighed gør det muligt at imødekomme de høje krav om autenticitet al den stund, at den store frihed, der ligger i præsternes forskellige ansvars- og arbejdsområder, går hånd i hånd med evner, personlig drivkraft og temaer/områder, der særligt ligger den enkelte præst på sinde. Med andre ord bliver sammenhængen mellem det, man siger, vil og gør, større, og oplevelsen af præstens oprigtighed, integritet og autenticitet vokser.

Ved at åbne sig over for byens varierede kulturliv, former og mangfoldige åndsskikkelser får kirken adskillige muligheder for at formidle det kristne budskab i ord og udtryk, som den enkelte kan genkende og føle sig hjemme i. Der er således stor mulighed for, at den enkelte vesterbroer i sin søgen bliver mødt af en kirke, en præst, en søndagsgudstjeneste, en menighed, en kirkelig aktivitet eller et arrangement, som tiltaler den enkelte og som formidler mening.

En glædelig og gennemgående pointe i den eksterne undersøgelse er respondenternes varierede formuleringer af, at "budskabet er det samme, men

Hvordan kan kirken udvikle nye profiler i storbyen?

måden man formidler det på, er anderledes, og måden man gør det på, og hvordan man gør, og hvor henne man gør det har forandret sig, men det er stadig det samme budskab. Det er bare på en anden måde, som jeg tror er meget nemmere at tage imod” (Mortensen 2016, 12).

Samarbejdet om og udviklingen af profilkirker genererer en meningsfuld udveksling af forskellig kultur og ånd, som tilsammen skaber noget frugtbart, der opleves som relevant og autentisk formidlet og modtaget i “begge leje”. Bliver det ikke modtaget og oplevet på denne måde, ses det hurtigt, for hvis ikke det giver mening, kommer man ganske enkelt ikke igen, og kirken må derfor (endnu engang) justere for ikke at sige reformere. I det gensidige åbne møde opstår altså muligheden for at tilføje den “kulturelle ånd”, byens liv og kultur, andre aspekter og dimensioner end det vante og genkendelige – og omvendt.

Afslutning

Den amerikanske forsker Phil Zuckerman har undersøgt danskernes forhold til religion og konkluderer, at danskerne sandsynligvis er det mindst religiøse folkefærd i verden (Zuckerman 2008). Det betyder langtfra, at danskerne ikke har et forhold til Gud. En stor del af befolkningen svarer bekræftende på, at de tror på Gud, men kan dog ikke forklare troen nærmere. Troforholdet knytter sig primært til traditionen og kulturen og viser sig konkret i den betydning, som majoriteten af danskere stadig lægger i kirkelige handlinger som dåb, bryllup og begravelse/bisættelse. Præster og casualier respekteres i høj grad, men anses snarere for at være en del af samfundets kultur og værdigrundlag end som indhold i en religiøs praksis funderet i en personlig tro.

Den folkekirkelige opgave er fortsat at arbejde for en formidling af det kristne budskab, der har kravet om autenticitet og relevans for øje samtidig med, at budskabet hverken forfladiges eller forvanskes i forhold til evangeliet. Dette gøres mest frugtbart ved hele tiden at fokusere på, at ethvert gudsforhold er et direkte forhold mellem Gud og den enkelte og ved at insistere på, at der i denne relation altid er noget forandrende på færde. Det forandrende udtrykker sig både på et strukturelt og et eksistentielt plan.

Strukturelt set sker ændringerne i det øjeblik, den tid, hvori evangeliet forkyndes og tages alvorligt. Når samfundets strømninger, udvikling og åndens mangfoldige udtryk får en aktiv rolle og tilkendes betydning for den vellykkede forkyndelses mulighed, ændres vilkårene frugtbart for den måde, hvorpå kirken er til stede og spiller ind i menneskers liv og tilværelse. Disse ændringer tager bl.a. form i samarbejdet med lokale kunstnere, ved inddragelse af foreningsliv og institutioner, i gudstjenesteudvikling med lokale musikere og/eller forfattere, i gudstjenesteliv på gaden eller tærsklen ind til kirkerummet, ved deltagelse i den folkelige festkalender som Distortion, Skt. Hans, Copenhagen Jazzfestival, Pride, lokale festivaler, Halloween osv.

Eksistentielt set sker der ændringer, når den religions- og kristendomskritiske oplever, at kirken godt kan være til stede i tilværelsen med sit budskab uden at nedgøre andre åndelige, kunstneriske og kulturelle udtryk og måske endda i kraft heraf netop åbne de kritiske øjne for en ekstra dimension i det velkendte. Ændringerne sker også, når den, der egentlig forholder sig indifferent i forhold til tro, religion og kultur, oplever, at præsters og kirkens deltagelse i hverdagen og tilstedeværelse i livet vækker en nysgerrighed og forundring i ham eller hende. Ligesom der sker ændringer for den ellers kirkevante, når han eller hun ser sig som en del af et større eller et anderledes kirkeligt fællesskab, der rummer andet og rækker videre end den forsamling, som man ellers har vænnet sig til at møde om søndagen eller ved andre kirkelige gudstjenester og aktiviteter, som man er blevet en fast del af.

Omvendt er det også opgaven at formidle det direkte gudsforholds betydning for det enkelte menneskes personlige autenticitet, integration og troværdighed, men det er ikke udelukkende et spørgsmål om afsenderorienterede interesser: At evangeliet skal forkyndes for ethvert menneske – uanset modtagelse eller ej. Tværtimod skal det klargøres, at evangeliet i særlig grad forkyndes *på grund af* modtagerinteresser. Sagt på en anden måde burde det være i kirkens interesse (herunder præster, menighedsråd, andre frivillige og medarbejdere) at gøre budskabet så betydningsfuldt, genkendeligt, levende og troværdigt, at modtagerne ikke vil være det foruden.

Litteratur

Mortensen, Bjarke S. 2016: "Kirke på Vesterbro. En ekstern undersøgelse af Vesterbro Sogn". Undersøgelsen er udarbejdet i samarbejde med Center for Kirkeforskning, Det teologiske Fakultet, Københavns Universitet. Kan hentes på: <https://vesterbro.kw01.net/file/312632> eller http://teol.ku.dk/cfk/igangvaerende_forskning/forskning/Ekstern_undersogelse_af_Vesterbro_Sogn_juli_2016.pdf

Voas, David og Stefanie Doebler 2013: "Secularization in Europe: An Analysis of Inter-Generational Religious Change" i: *Value Contrasts and Consensus in Present-Day Europe*. (Halman m.fl. red.). Boston: Leiden, 230-250.

Zuckerman, Phil 2008: *En amerikaner ser på religion i Danmark og Sverige. Samfund uden Gud*. Højbjerg: Forlaget Univers.

Birgitte Kvist Poulsen, ledende sognepræst, Vesterbro Sogn, Eliaskirken.

Hvordan kan kirken være et lokalt mødested?

Eva Holmegaard Larsen

Tese: Kirken bør kendes for sin åbne gestus ud mod det liv, der leves omkring den.

Midt i festen

Himlen er blå, og sommersonen bager ned over den lille skovby Gadevang, hvor jeg er præst. Det er lørdag, og der er byfest og trængsel på byens boldbane. Formanden for lokalrådet har budt velkommen og har talt varmt om fællesskab og ønsket os alle en dejlig dag.

Oppe på festpladsens scene er skolens små klasser ved at stille op sammen med deres musiklærer for at synge et par sange, de har øvet til lejligheden. Røgen fra de tre store grill blander sig med den blide sommervind, der stryger ind over de mange sommerklædte gæster og alle de frivillige aktører, der har arbejdet i måneder for at stable det store arrangement på benene. Alle der har noget at byde ind med, alle byens institutioner og foreninger er i spil. Idrætsforeningen arrangerer fodboldturnering, tennisklubben indbyder til en tenniskonkurrence. Den frivilligt drevne pop-op købmandscafé har en bod med gourmetkaffe og lækre sandwich. Fritidshjemmet holder kagekonkurrence, de "Grønne ildsjæle", som foreningen for et bæredygtigt Gadevang kalder sig, bygger cykler. Forsamlingshuset står klar ved de tre store grill til aftenens fællesmiddag, og løbeholdet stiller op med en drinksbar.

Midt i alt dette står jeg med min lille kirkebod. Vi sælger ikke noget, men på vores bord står små glasskåle med blå, røde, hvide og guldfarvede træperler. En pose balloner og en flaske gas. Bordet er dækket af en hvid dug, en

buket blomster og to alterlys, som vinden hele tiden blæser ud. Jeg står sammen med to konfirmander og tilbyder de forbipasserende at hjælpe dem med at lave deres egen Kristuskrans og få vejledning til at bruge den. Til børnene er der lagt tusser og små papirlapper frem. På dem kan man skrive en lille bøn eller hilsen til Gud og putte den i en ballon og sende den til himmels med helium.

Hvad laver jeg her? Hvis man i mine studenterdage i Århus havde fortalt mig, at jeg en dag ville stå ved en byfest og binde Kristuskranse, ville jeg være løbet skrigende væk. Den slags kirkelig "aktivisme" havde jeg ikke meget til overs for. For hvad bliver der af *paradokset*, hvis man sådan fjoller rundt og gør kristendommen til let fordøjelig underholdning? Og hvad med *korsets forargelse* og forkyndelsen af syndernes forladelse rent og purt?

Evangeliet stryger ikke folk med hårene og lefler ikke for tidsånden. Det var i udgangspunktet min pastorale identitet at skulle være Ordets forkynder – med stort O. For troen kommer jo af det, der høres.

Hvorfor står jeg så og leger med perler og balloner en strålende sommerlørdag, midt mellem fadølsanlæg og spidstegt pattegris?

Tak for en god oplevelse

Lad os springe til en søndag morgen i samme by. Der er to barnedåb, og kirken er stuvende fuld af festklædte, forventningsfulde gæster. Det emmer af velvilje. Man har glædet sig til dette øjeblik i den højtidelige kirke. Og både musikken og det anderledes sprog og den alvor, der ligger i hele formen, stemmer sindene til andagt.

Der er ingen tvivl om, at disse dåbsgæster, der er på sjældent besøg i folkekirken denne søndag, får noget ud af det. Man synger med. Man forsøger at følge med i prædiken. Man vover sig måske endda til alters, hvis der er nok af andre, der gør det. Der er nemlig ikke mange i dag, der kommer med forudindtagede negative holdninger til tro og kirke. Tværtimod vil man gerne overraskes positivt. Oprørets tid er forbi. Det er længe siden, man forbandt kirken med patriarkalsk magt og konservativ undertrykkelse. Holdningen åben. Blufærdig og afventende, men åben.

I dag er alle på jagt efter noget, der giver mening. Enhver god oplevelse er velkommen. Og har organisten gjort sit arbejde godt og spillet smukt og leveret dejlig musik. Og har kirketjeneren vist et venligt ansigt, der har fået gæsterne til at føle sig velkomne. Og har præsten gjort sig umage med at holde en prædiken, der har noget på hjerte. Og valgt gode salmer, som folk kender eller som er så nye, at de opleves vedkommende og med en nutidig appel – så vil man gå hjem den dag og føle sig bekræftet i, at det er godt, kirken er der.

Det betyder ikke, at man er kommet til tro eller at man tænker, man skal til at gå mere i kirke. En god og velformidlet gudstjeneste kan åbne nogle sprækker og sætte noget i gang. Men kommer man udefra som en sjælden kirkegæst, er det tvivlsomt, om det bliver til andet end en god oplevelse. “Tak for en god oplevelse” siger man taknemmeligt til præsten. Og mener det. Men det er så også det.

Højmesse fetichisme

Næsten alle menighedsråd udarbejder visionsoplæg. Der lægges flid og fantasi og ægte engagement i at udtænke de mange måder, man kan være kirke på i dag. Alligevel indgår det som et fast punkt, næsten som en besværgelse, at højmessens søndag formiddag naturligvis fortsat er det centrale midtpunkt for kirkens liv og som sådan skal prioriteres højt.

Det ligger dybt i os, at først af alt er højmissen. Det er vores tradition og historiske arv. Men det er ikke mindst en arv fra den grundtvigsk-tidehvervske teologis sejrsgang i folkekirken i 1960'erne og 70'erne, hvor kirken – i en protest mod al for meget personlig fromhedsdyrkelse derude i menigheden – blev defineret minimalistisk som det sted, hvor evangeliet forkyndes og sakramenterne forvaltes. Kirken er gudstjenestefejring. Kirken er, når Ordet *lyder*. Og bare det lyder, så er alt godt!

Så radikalt er der ikke mange, der vil udtrykke det i dag. Det skulle lige være de yngre præster bag tidsskriftet *Nyt Babel*, der har relanceret en ortodoks tidehvervsk agenda. Her bliver al kirkelig aktivitet udover at holde højmesser søndag formiddag forkastet som gøgl og tant og fjas. En prosti-

tution af kirken for at få flere kunder i butikken (som f.eks. at stå og binde Kristuskranse ved en byfest!).

Men i langt de fleste sogne foregår der en forrygende frodig aktivitet i og omkring kirken, og man er kirke på mange måder. Alligevel bliver vi ved med at måle det hele på, hvor mange der dukker op om søndagen. Der hersker en rangorden, hvor alt, hvad vi som kirke laver i ugens løb, skal pege hen mod højmessens. Den tanke tror jeg, vi bliver nødt til at slippe. Samtidig med at vi også – for en tid – opgiver tanken om den store, fælles sognemenighed. Der findes ikke én menighed. Der findes mange menigheder.

Kommer troen af det, der høres?

Kristendommen begyndte ikke i højmissen. Højmissen er et kulturprodukt af fineste slags. Den er en smuk, musikalsk, sprogligt poetisk, intellektuelt højt udviklet i sin dramaturgi. Den er elitær i sin traditionsbevidsthed og eksklusiv i sin forudsatte indforståethed. Og som sådan, som et sted hvor man sidder lidt uroligt på stolen i mødet med en anden verden, opfylder den sin funktion: at etablere mødet med det hellige. Hvor det hellige er nær, kan man ikke færdes for hjemmevant.

Højmissen har aldrig været et tilløbsstykke. Og det bliver den heller aldrig. Det er den "fjerne kirke", templet i midten af byen, der ligger med sit himmelvendte tårn og minder os om det guddommeliges tilstedeværelse i verden. Derfor skal man aldrig gå ned på skønhed eller bliver leflende folkelig, når det drejer sig om søndagens gudstjeneste. For her kommer vi for at blive løftet ud af os selv og ind i en anden virkelighed, som vi instinktivt forbinder med Gud.

Men hvad tager man med sig derfra? Troen kommer af det, der høres, siger Paulus. Men gør den det? Det afhænger af, om det vi hører vækker genklang i noget, vi på forhånd har gjort os erfaringer med og tanker om. Frelse, Guds nåde, syndernes forladelse, skabelse, evigt liv – Gud. Er det noget, man forbinder med sit liv i øvrigt? Det store traditionstab og den generelle mangel på viden om og erfaringer af, hvad kristendom er, gør mange kirkegængere blanke i forhold til at kunne relatere "Ordet" til deres eget liv. Der mangler

“kroge” at hænge budskabet op på. For budskabet virker ikke i sig selv, uden klangbund i det levede liv.

Det er kirkens store fejltagelse, at den har hyldet “Ordets forkyndelse” ud i det blå, hen over tidernes skiften og sekulariseringens gradvise indhug i en fælles kristen virkelighedsforståelse. Mennesker er stadig religiøse, men afkristnede. Det høje folkekirkemedlemskab er blå i øjnene. Ikke med hensyn til folkekirkens forankring i den danske kultur, med hensyn til kristendommens forankring i danskerne liv og hjerter. Vi står som apostlene og skal ud og “gøre alle folkeslag” til Jesu disciple, igen. Altså starte forfra. Men det er heller ikke et uinteressant sted at stå.

At tale troen frem

Kristendommen begyndte ikke i højmesse, men omkring et bord. Omkring et konkret socialt fællesskab. Troen begyndte ikke i dogmatisk korrekt forkyndelse, men i erindringsudveksling og forsøg på at forstå sit eget liv ud fra de begivenheder, der havde udspillet sig omkring Jesus fra Nazareth, den korsfæstede og, efter rygterne at dømme, opstandne. Det var udgangspunktet i den tidlige kirke. Og der står vi på mange måder igen. Der er ingen grund til at håne det moderne paradigme “what’s in it for me”. For det var også spørgsmålet, dengang det hele begyndte. Der er heller ingen grund til at håne de famlende, mere eller mindre formløse gudstjenesteforsøg (tant og fjas). For et sted skal man jo starte.

Selvom vi stadigvæk lærer, at vores opgave som præster først og fremmest består i at holde søndagsgudstjeneste og kirkelige handlinger og forrette sjælesorg og undervise konfirmander, så erfarer vi alle sammen, at det kun dækker nødtørftigt over det mangesidede arbejde, vi bestrider.

En præst må i dag også forstå sig selv som teologisk konsulent i sognet og som projektleder for en række forskellige forsøg på at skabe fællesskab og dialog omkring den kristne tro. Hvordan det bedst lader sig gøre, kommer an på sognet. Men generelt handler det om, at selvom vi ofte støder på stor uvidenhed i forhold til de trosformuleringer, vi selv bevæger os fortroligt rundt i, så lever der rigtig meget uformuleret hverdagstro derude.

Hvordan kan kirken være et lokalt mødested?

Det kommer til udtryk, når vi taler med syge og døende og pårørende. Og når vi skal døbe de små, og de unge forældre indleder samtalen med "Nu er det ikke fordi vi tror, men..." Har man tålmodighed og interesse i at lukke op for, hvad der ligger i det "men", opdager man, at der gemmer sig en troshistorie. En historie, der kan betyde alverden for den måde, man oplever kirken på. Og som kalder på at blive mødt og perspektiveret og måske også modsagt.

Kirken må derfor hele tiden tænke i flere rum. Der er gudstjenestens rum og dialogens og samtalens rum. Skal troen komme af det, der høres, må man begynde med at sætte ord på overhovedet det at have en tro. For tro er også noget, man taler sig til. Før man kan høre sig til tro, skal man tale sig til tro.

Tænk på, hvor meget vi præster har talt os gennem vores studie og med kolleger og hver gang, vi skal skrive en prædiken. Vi vender og drejer begreberne, diskuterer vores tanker og lufter vores tvivl om alt det, vi ikke forstår. Og tænk på, hvor mange overvejelser vi hele tiden gør os over, hvad det betyder for vores liv. Vi kommer med et kæmpe fortrin og kan alligevel ikke forstå, folk ikke bare er på med det samme, når vi står med vores lille nedkog af en prædiken. Men man skal først have øre at høre med.

Menigheden i menigheden

Det er i stort tal lykkedes for mange kirker at få kontakt til de unge børnefamilier gennem de omtalte – og forkætrede – *spaghettigudstjenester*. I mit andet sogn, i Nødebo, er der en flok på omkring en 50-60 stykker, der kommer til vores månedlige "Salmer og Spaghetti". Det er en stor menighed, der pludselig er stampet op af jorden. Kommer de for at få mad? Ja, det gør de da – også. Det er praktisk og imødekommende over for familier med fuld-tidsarbejde og små børn, at man hjælper med at få hverdagen til at hænge sammen. Kristendommen startede i måltidsfællesskabet og i oprettelsen af et socialt netværk på tværs af klasse- og dannelsesmæssige skel. Det er det, vi gør, når vi "fodrer" vores børnefamilier. Vi lokker ikke, vi yder omsorg og vi skaber netværk.

Spaghetti-konceptet har fået mange hårde ord med på vejen og hører med til kritikernes "tant og fjas" kategori. Men det skal bare siges, at den gudstje-

neste, der går forud for fællesspisningen i præstegården, indeholder tre salmer, to bønner plus fadervor, en genfortælling af en af bibelens fortællinger eller udfoldelse af et af de kristne kerntemaer og nadverfejring. Nadveren holdes i en nedtonet udgave, kun med fadervor og indstiftelsesordene, uddeling og "Fred være med jer". Men mange børn – og stadig flere af deres forældre – deltager her i Herrens nadver én gang om måneden. Det er ikke så ringe endda, og det er i hvert fald ikke tant og fjas!

I præstegården efterfølgende er det mærkbart, at vi først har været i kirke sammen. Der er en meget smuk stemning af andagt over det meste af måltidet, lige indtil det går op i børnetummel og almindelig opløsning. Mellem de frivillige, der står for arrangementet, og mig er der en klart aftalt rollefordeling. De skal servicere, jeg skal snakke. Så jeg cirkulerer rundt og får talt med forældrene, og de samtaler handler som regel om menneskers forskellige veje til Gud, tro og kirke.

Nogle forældre kommer, fordi deres børn gerne vil – i dag vil man gerne det, som børnene vil. Men selv kommer man måske fra en skeptisk baggrund og har negative erfaringer med kirken med i bagagen. Dem får vi så snakket om. Andre har spørgsmål, eller tanker man vil dele. Præsten fungerer her som en indbydelse, eller legitimation, til at få talt om sit forhold til tro.

I mange år havde jeg det ligesom de fleste præster. Jeg målte på, hvor mange der kom til gudstjeneste om søndagen. Jeg tror heller ikke, jeg ville have været her så længe, hvis ikke der i hvert fald i den ene kirke er en god søndagsmenighed. Men jeg mente længe, at ideen med alt det andet, vi lavede – alle vores andre arrangementer – var, at det skulle føre til, at folk ville begynde at gå i kirke om søndagen.

Sådan har jeg det ikke mere. Jeg forestiller mig ikke mere "menigheden" som én, eller at målet er at gøre alle til trofaste søndagskirkegængere. Det er en stor lettelse og har gjort mig meget gladere i mit arbejde. Der er flere menigheder i mine to sogne. Der er menigheden om søndagen, og så er der alle de andre møder og fællesskaber, hvor vi er samlet omkring, hvad kristendommen vil med vores liv. Kirken er ikke kun den gudstjenestefejrende menighed, men også mødet mellem mennesker, hvor troen, håbet og kærligheden deles og erfares i hverdagens liv. Det er ikke altid "forkyndelsens alene", der virker til tro.

Ordet blev kød

Både Nødebo og Gadevang er to meget aktive og kulturelt vågne små byer. Der er både kulturhus, borgerdrevne butikker, stavgang, vinterbadning, fodbold, tennis, fællesspisning, fredagsbar, koncerter, kor, julestuer, nytårsbal og byfester, grundlovmøde, halloween, fastelavn og meget mere. Min opgave har derfor først og fremmest været at tage imod indbydelsen fra byens mange aktører til at lade kirken være en medspiller i de mangfoldige måder, livet udspiller sig på her.

Et eksempel er, da nogle af byens damer ønskede at starte en samtalecafe på kroen og spurgte, om jeg ville være med. Det blev en oplagt lejlighed til sammen at lade hverdagens glæder og bekymringer møde den kristne traditions forsøg på at give nogle svar. Et andet eksempel var ønsket om at starte en biograf. Vi tilbød at lægge kirke til, og det er blevet til en række aftener med film, der sætter forskellige eksistentielle temaer til debat, og hvor vi efter filmen sidder sammen et øjeblik i skæret fra alterlysenes blafrende flamme og får talt om, hvad vi tænker om det hele.

Det er imponerende, hvor mange fine arrangementer der tilbydes rundt omkring i landets sogne. Kirken skaber mange forskellige rum, hvor mennesker kommer til orde og oplever, at de bliver taget alvorligt. Hvad enten vi holder allehelgen og samler de sørgende omkring mindet af deres kære. Eller vi holder Valentins gudstjenester for de elskende eller meditative Taizé-andagter eller ungdomsgudstjenester eller inviterer til at læse en bog sammen i præstegården eller maler ikoner eller strikker babyhuer til neonatal afdelingen.

Alt sammen handler om, at mennesker i dag gerne vil være medspillere og være med til at bestemme, i hvilken sammenhæng de kan give udtryk for deres gudstro. De mange fællesskaber omkring kirken, hvor man spiser og snakker – eller danser og synger! – vidner om et ønske om selv at være med til at lægge krop til troen, håbet og kærligheden i stedet for blot at lade sig "tiltale".

Det er måske i grunden Luthers almene præstedømme, vi nu for alvor ser slå igennem. Menighedens rolle er ikke længere at støtte op om præsten, men præstens rolle er at støtte op om menigheden, så den kan vokse i den opgave

at være med til at gøre kristendommen til et troværdigt bud på, hvordan man kan forstå sit liv og sit ansvar over for verden.

Mellem grillkød og fadøl

Der kom mange forbi min lille kirkebod den dag ved byfesten i Gadevang. En kommende konfirmand kom og spurgte, om man godt kunne gå til præst, selvom man ikke tror på Gud? Det gav mig anledning til at spørge tilbage, hvad han forlangte af sig selv i forhold til at tro. Et par, der lige havde fået en lille søn, kom og spurgte om forskellige datoer for barnedåb. Vi fik en snak om forholdet til den lokale kirke som det sted, hvor man fejrer store begivenheder i sit liv. En enke til en mand, jeg havde begravet året før, satte sig i græsset ved siden af boden og fortalte, at hun var begyndt at gå til vævning.

Kristendommen startede i det nære, i det sociale. På gaden, hjemme i stuerne. Noget peger på, at vi må begynde dér igen.

Eva Holmgaard Larsen, sognepræst i Nødebo

Hvordan kan kirken være Åndens kirke?

Christian Balslev-Olesen

Tese: Når verden falder sammen, må kirken opbygge fællesskaber i Ånd.

Dagbogsnoter fra Zimbabwe og Sydafrika 2015-2016

Søndag den 17. maj 2015

Tager til gudstjeneste i en af de store nye pinsekirker i Harare, Celebration Church i Borrowdale. Et kæmpe kompleks med et auditorium med plads til mere end 1.000 mennesker, med skole, sports- og konferencelokaler, restaurant og boghandel. Der er fulde hus denne søndag morgen. Celebration Church er grundlagt af Tom og Bonnie Deuschle for 30 år siden. Gudstjenesten afvikles som en professionelt opsat musical med Tom og Bonnie i hovedrollerne. Bonnie synger med kor og dansere, og Tom er den karismatiske prædikant. Prædikenen er fyldt med bibeltekster, vist på storskærme og udfoldet pædagogisk, mens menigheden tager notater på iPhones. Du får i klartekst at vide, hvad der skal til for at lykkes. Alt imens kirkens tilbud om skolegang, business- og it-uddannelse og projekter til støtte for fanger i landets fængsler annonceres. Kirken har nu menigheder 80 forskellige steder i USA, Canada, Sydafrika og Australien.

Søndag den 29. november 2015

Gudstjenesten i megakirken Rivers Church i Sandton, Johannesburg i Sydafrika. En kæmpe kirke med butikker, cafeer og en kirkesal/auditorium med plads til 3.000. Vi kommer til den anden gudstjeneste denne søndag morgen – her er mest unge og familier med børn. Musikken er beat for fuld udblæs-

ning og en prædikant, der kommunikerer effektivt. Og efter gudstjenesten kan menigheden blive bloddonorer! – Det er kirker som denne, der vokser overalt i Afrika. Som kirken selv siger: “Rivers is a dynamic church that offers both inspirational and practical biblical teaching with motivation for people of all ages, races and walks of life. We are a Christ-centered church that preaches the truth about Jesus in a fresh, illustrative and creative way!”

Søndag den 7. februar 2016

Gudstjeneste i Borrowdale Community Church – en lokal pinsekirke, der har til huse i en nedlagt fabriksbygning. Symptomatisk, at lukkede fabriksbygninger overtages af de nye kirker. Det eneste sted, hvor det vækster i Zimbabwe. Eller som én fortæller: Med en arbejdsløshed på 80% kan du finde folk to steder – hjemme på sofaen eller i kirken! Menigheden tæller denne morgen 500-600 mennesker med musik, kor og dans og en præst, der taler over temaet: “When those called to fish don’t fish, they fight”. Klar tale til Mugabe og regeringspartiet!

Det er kirker som disse, der er de nye og hurtigst voksende kirker i Zimbabwe og i mange afrikanske lande. Det er her, unge og middelklasseafrikanere kommer og har deres andet hjem. Forståeligt nok, når alt andet i dette land er skrøbeligt og ikke fungerer.

Zimbabwe er truet af kollaps. En arbejdsløshed på 80% eller mere, korruption, banker og kontomater er tomme, og med en trussel om at indføre en værdiløs egen valuta. I juni og juli havde regeringen ikke penge til at betale løn til politifolk, lærere, læger eller sygeplejersker. Statskassen var tom.

En lokal præst, Evan Mawarire, er blevet det store hit på de sociale medier med små YouTube-videoer med kampagnen #ThisFlag. Pastor Evan fortæller om de idealer, som er i farverne i Zimbabwes flag, og spørger, hvor idealerne er blevet af? 6. juli bliver landet lukket ned. Kampagnen ‘Shut Down Zimbabwe’, organiseret af Pastor Evan og støttet af opposition, fagforeninger og civilsamfund, lukkede landet – butikker, arbejdspladser, skoler, transport og offentligt ansatte blev hjemme i protest over ikke at have fået løn. Det er aldrig sket før. Få dage efter bliver Evan arresteret – men retten afviste anklagen og løslod Evan. Efter flere dødstrusler er han rejst i sikkerhed, først i Sydafrika og nu i USA!

Hvordan kan kirken være Åndens kirke?

Er Pastor Evan Zimbabwes Desmond Tutu? Han har sin egen kirke, His Generation Church, og siger om den: "At His Generation Church we are passionate about inspiring generations to live the purposes of God in their time". Normalt møder vi i en dansk sammenhæng den slags pinse- og karmatiske kirker med skepsis, og vi ser dem ikke gå forrest i protester og demonstrationer. I hvert fald har Evan formået ikke bare at sætte ord på folks frustration og protest, men også at formulere en vision og et håb! – Som Tutu har gjort igen og igen i Sydafrika.

Prophets, Profits and the Bible in Zimbabwe

Ovenstående er nogle få dagbogsnoter og oplevelser fra mine seneste år i Zimbabwe og Sydafrika, 2013-2016. Jeg boede og arbejdede også i Zimbabwe fra 1989 til 1992. Det er ikke blot præsidenten, der er den samme som dengang. Mugabe har været landets hersker siden selvstændigheden i 1980. Zimbabwe er stadig både etnisk og religiøst et af de mest homogene lande på det afrikanske kontinent. 80% af befolkningen er kristne.¹ Og under 1% er muslimer.

Men Zimbabwe er også nyt – religiøst og kirkeligt set. Folk i Zimbabwe er fortsat kristne, på mange måder mere end da vi var her for femogtyve år siden. Nye kirker er skudt op overalt. Mens økonomien i Zimbabwe er i frit fald, arbejdsløsheden og fattigdommen eksploderet, og virksomheder lukket på stribe, så er der bygget tusindvis af nye kirker. I de store byer er der kommet megakirker med auditorium, undervisningsfaciliteter, cafe og små forretninger. De fleste er kommet til de seneste 20 år.

På store stadions samler nye 'profeter' titusinder til bøn, mirakler, helbredelse og forkyndelse af et simpelt prosperity-evangelium.² En enkel opskrift på, hvordan troen får det til at lykkes i familie og business. Det er unge profeter som Walter Magaya fra Prophetic Healing and Deliverance Ministries eller Emmanuel Makandiwa fra United Family International Church.

Som den sidstnævnte kirke skriver på sin hjemmeside:

The United Family International Ministries is the evidence of supernatural birth, growth and establishment which is clear

testimony of God's abundant unfailing, unsought and unlimited mercy and kindness upon the life of Prophet E. Makandiwa's Ministry and personal life.

Makandiwas rigdom og succes er altså beviset på Guds grænseløse barmhertighed.

Og de nye kirker er big business. Flere af profeterne er blandt Zimbabwes mest velhavende og succesfulde forretningsfolk og har på mange måder fuldstændigt vendt op og ned på det kirkelige landskab i Zimbabwe på få år.

Som det hedder i 'Prophets, Profits and the Bible in Zimbabwe'³⁷:

From about 2009 to the time of writing (2013), Zimbabwe has been under the grip of a 'prophetic craze'. Young Pentecostal church founders emerged on the scene, preaching the gospel of prosperity and having miracles of varying levels of sophistication attributed to them. Operating predominantly from urban centres (especially Harare, the capital) and having Pan-African connections ('spiritual fathers' from West Africa), these young prophets transformed the religious landscape in a fundamental way.

Og vurderingen af de nye profeter er ikke overraskende delte: For nogle er de Guds nye sendebud i en afrikansk og gammeltestamentlig tradition. For andre er de rene 'gospelprenuers', der er efter fattige menneskers penge.

Som Fambai Ngirande skriver på sin blog om 'Zimbabwe Prophets for Profit (ZPP)':

... the prosperity gospel of ZPP has become a gold plated meal ticket for those able to prophesy and perform miracles. Large crowds are drawn to these modern day proponents of individual prosperity.... These days thousands upon thousands flee from these economic hardships to ZPP carrying with them large volumes of gifts and offerings plus a ready market for all sorts of prophetic merchandise: anointing oil, bracelets, towels, books, clothes, and what have you.

Hvordan kan kirken være Åndens kirke?

Uanset hvordan man beskriver de nye kirker, så er der enighed om, at med de nye profeter er Bibelen blevet en "afrikansk bog". Forkyndelsen af det nye prosperity-evangelium udlægges systematisk og effektivt med bibelcitater. Får du en mail eller hilsen fra en kollega, er den ofte forsynet med et bibelcitat. Når du modtager en job- eller en projektansøgning, er den i dag forsynet med både bibeltekst og kirketilhørsforhold. Bøn og velsignelse indleder og afslutter møder, og ikke alene møder og forsamlinger i kirker. Flere børn får nu navne som Blessing, Charity, Love og Lovemore. Bekendelse og tro er 'the new norm' i Zimbabwe og en selvfølgelighed i det offentlige rum.

Religion og udvikling

Det er ikke alene de nye pinsekirker, der forstår og vedkender sig, at tro er uløseligt forbundet med de værdier, som adfærd og samfund bygger på.

I et studie fra 2015 om Religion og Udvikling i Zimbabwe hedder det:

A change in structures and systems alone cannot address issues which fuel economic decline and poverty such as, for example, deep rooted corruption and what some called "a culture of violence with impunity". The addition needed for transformation is change in values system, accompanied by a change in the mind-set of citizens. ... Religious bodies and Faith Based Organisations (FBO) are best placed to drive such a transformation because for most religions love, fellowship, fairness, equity and justice, peace and service are key tenets, which resonate with the principle of life of dignity for all citizens. The transformative values system approach is process oriented. It seeks change at individual level, leading to transformation at institutional and societal levels.

Al forandring kræver forankring i de lag af menneskers liv, som handler om værdier, det man tror på, og det man håber på – og som er det, der mobiliserer handlekraft, mod til at kæmpe for forandring og udholdenhed i både fælles kamp og individuel adfærdsændring.

At kirkerne i Zimbabwe er centrale aktører i 'nation building' og udvikling er ikke nyt. Historisk har kirkerne ifølge Fambai Ndirande siden selvstændigheden i 1980 gennemgået forskellige faser:

...the church has broadly made three distinct transitions from being a developmental church that was heavily invested in developmental work throughout the 80s, to becoming an activist church that was involved in spearheading advocacy around issues such as constitutionalism and responsible for the formation of the major CSO bodies in the 90s up until the current insular church that is fragmented and preoccupied with self-preservation.

Og Fambai fortsætter:

...the church still retains a robust infrastructure for service delivery in health and education; mass mobilization capacity reaching out to every corner of the country; leadership structures that have the moral authority to influence decision making at all levels. In this regard it is vital that the national influence of the church is retained through a strategic refocusing of priorities to meet the nation's expectation for moral leadership and critical engagement by the church.

Kirkerne i Zimbabwe har lige siden selvstændigheden været engageret i, hvad vi kalder 'nation building'. I perioder i et mere kritisk engagement. Altid i et engagement. Det er vel også forklaringen på, at mennesker oplever kirken som relevant. Det betyder ikke, at kirkerne har samme svar og samme engagement. Her er både præster og kirker, der støtter Mugabe og altid har gjort det. Flere af de nye profeter støtter også uden forbehold Mugabe. Mens andre som pastor Evan med kampagnen #This Flag forlanger reformer og mobiliserer folk mod styret.

Heller ikke de nye pinsekirker er ens. De dækker som andre kirker et bredt spektrum fra individualiserende og prosperity-fokuserede kirker til kirker, der som prædikenen i Borrowdale eller som pastor Evan mobiliserer kritisk

Hvordan kan kirken være Åndens kirke?

bevidsthed og angriber politikken ikke blot på det personlige, moralsk/etisk område, men også på sociale, økonomiske og politiske områder.

Der er i dag pinsekirker, der taler magten midt imod, samtidig med at der stadig er de mere konservative kirker med fokus på seksualmoral, individualisme og liberal økonomi. Pinespektret er ganske enkelt blevet større. De er fælles om den form for relevans, der bliver tydelig i formen – medrivende musik, følelser, teknologi og orden – men langt mere diversificerede i indhold og teologi.

Ifølge Moltmann⁴ er der grundlæggende tale om tre eller måske fire teologiske retninger, når det handler om relevans og kirkernes engagement i samfund:

Den første retning er en 'kirketeologi', der understreger menigheden som trosfællesskab. Fokus er forkyndelse, undervisning og pastoral omsorg. Denne retning er med til at fastholde en kirkelig selvforståelse, som kan modstå tidens samfundsmæssige strømninger. Problemet er, at den ofte ender i en indforstået kirkelig selvforståelse og let bliver en 'prædiken for de omvendte'.

Den anden retning er en 'politisk teologi', hvor menigheden engagerer sig samfundspolitisk. Bedst kendt i 'black teologi' og 'feministisk teologi'. Politisk teologi betyder synlighed og relevans i det offentlige rum. Problemet er, at konteksten alene sætter den teologiske og kirkelige dagsorden.

Den tredje retning er en 'akademisk teologi', hvor fokus er en teologisk sandhed. Det betyder, at kirken bliver skarpere i sin formulering af eksistentielle emner. Problemet er, at den ofte er afkoblet fra det almindelige menneskelige liv i menigheden.

Endelig er der den fjerde retning ifølge Moltmann, nemlig den nye pinsebevægelse og den karismatiske teologi, som i disse år former den kirkelige udvikling i Afrika. Den nye bevægelse betyder en 'afrikanisering' i forhold til en ellers dominerende vestlig teologi og kristendom. Problemet er en øget spiritualisering og mystificering af politiske og samfundsmæssige sammenhænge på kontinentet.

Semper Reformanda

Med Luther gælder det i dag som dengang, at relevans aldrig er noget givet, statisk for kirken, men netop kræver Semper Reformanda, og som sker i *communio*, under bøn og åndsinspiration, hvis det sker. Kun dermed bliver afrikansk kristendom relevant og en forklaring på, at kirker og kristendom i disse år ekspanderer i Afrika.

Noter

- 1 Ifølge Zambia Demographic and Health Survey (ZDHS) 2010-11 bekender 80% af landets 14 mill. sig som kristne. 33% kalder sig Apostolics, 17% tilhører pinsebevægelsen, 16% er protestanter – metodister, lutheranere og anglikanere, 10% er katolikker, andre kristne udgør 8%, afrikanske traditionelle religioner 3%, muslimer mindre end 1%, andre religioner mindre end 1%, og ingen religion 12%.
- 2 'The major characteristic of prosperity theology is the idea that success in life's endeavours is an integral part of a Christian's experience of salvation. Salvation is not an event to be experienced in the remote future: it is a present possibility and reality'. Fra *Prophets, Profits and the Bible in Zimbabwe*, Festschrift for Aynos Masotcha Moyo, edited by Ezra Chitando, Masiwa Ragies Gunda & Joachim Kügler. University of Bamberg Press Bamberg 2013. P99
- 3 *Prophets, Profits and the Bible in Zimbabwe*, Festschrift for Aynos Masotcha Moyo, edited by Ezra Chitando, Masiwa Ragies Gunda & Joachim Kügler. University of Bamberg Press Bamberg 2013. P9
- 4 Moltmann's presentation at the WCC, 2016. From A Consultative Forum for Churches and Faith Based Organisations on the Sustainable Development Goals, Bulawayo, Zimbabwe 3 – 5 February 2016. The Africa Sustainable Peace Institute for Research and Education (ASPIRE) is a consortium established by churches, faith-based organizations and religion-theology academic institutions in Africa to help them increase their social impact through research, capacity strengthening and strategic partnerships.

Hvordan kan kirken være Åndens kirke?

Christian Balslev-Olesen (f. 1947), cand.theol., er konsulent. Blev i 1980 sekretær for Det økumeniske Fællesråd, kom i 1985 til Folkekirkens Nødhjælp (FKN) og var i perioden 1989 til 1992 regional repræsentant i Zimbabwe og blev i 1992 generalsekretær. Kom i 2002 til UNICEF som chef først i Eritrea og senere i Somalia. Arbejdede fra 2009 som konsulent med opgaver for FN, Verdensbanken og Danida i bla. Yemen, Libyen, Sudan og Tanzania. Blev i 2012 direktør for Det Danske Hus i Ramallah i Palæstina og kom i 2013 tilbage til FKN først som regional repræsentant i Malawi og fra 2014 i Zimbabwe. Christian Balslev-Olesen har været hjælpepræst i Osted Valgmenighed fra 1983.

Hvad er kirkens rolle i forhold til migranter?

Niels Nymann Eriksen

Tese: Migranter skal minde den etablerede kirke om, at den er fremmed i verden; den etablerede kirken, skal minde migranterne om, at de har hjemme hvor de er.

Hjemme i det fremmede – fremmed i det hjemlige

Den ovenfor angivne tese vender to veje: Den angiver dels, hvad migranter kan gøre ved kirken, nemlig minde den om sin egen fremmedhed i verden, og dels hvad kirken kan gøre ved migranterne, nemlig minde dem om, at de har hjemme hvor de er. Jeg vil i det følgende først begrunde det syn på både at være fremmed og have hjemme i verden, som ligger i tesen, og dernæst give et par forsigtige bud på hvordan en udlevelse af denne tese kunne se ud.

Gæst og vært: Tre eksempler

Følgende tre eksempler på gæstfrihed illustrerer, hvordan forholdet mellem den, som er hjemme, og den, som er fremmed, ændrer sig i takt med, at værten ser sig selv som fremmed:

1. En fremmed banker på døren. Det er ikke hans, men dit hus, som han står på tærsklen til, og han beder om at få noget af det, som i grunden ikke er hans, men dit. Det er sådan, vi som nation umiddelbart aflæser en møde med en migrant. Men når det gælder kirken, er det ikke muligt at fastholde

Hvad er kirkens rolle i forhold til migranter?

besidderfornemmelse. For i dybere forstand tilhører det "hus", vi står i, ikke os mere end det tilhører den fremmede. Billedet må derfor redigeres:

2. Lad os forestille os et menneske som er på vandring i skoven, og som om aftenen finder en hytte, der er stillet op som overnatningssted for vandringsmænd. Han går ind og har tændt op i ildstedet, da det banker på døren. Han må nu forholde sig til at skulle lukke en fremmed ind i det, der jo ikke er lavet som hans hjem, men som et fælles hjem for de vejfarende. Han er selv en vandringsmand og må som sådan give plads til en anden vandringsmand. Sådan tilsiger den kristne forvaltetanke os at forholdet mellem den bosiddende og den tilrejsende må være i kirken. Men hvis den første person i hytten har boet der længe nok, vil der med stor sandsynlighed opstå en besidderfornemmelse i forhold til stedet, hvor han opholder sig. Og den fremmede vil opleves som et menneske, der trænger sig ind på hendes eller hans enemærker. Den fremmede vil således minde den førstankomne om et vilkår, som ikke længere er selvindlysende, nemlig at han også selv er en vandringsmand.

3. Men en mere radikal kristen udgave af eksemplet ville skærpe billedet yderligere: Et menneske er faret vild i bjergene og har vandret rundt på må og få, da han endelig finder en hytte, hvor han går ind og finder læ. Mens han sidder derinde, hører han skridt udenfor og banken på døren. Uden tvivl vil han da åbne døren og byde den fremmede velkommen, for han er jo selv en vejfarende, der har mistet orienteringen, og den fremmede vil måske kunne hjælpe ham videre. Dette scenarie beskriver den kristne gæstfrihedstanke. Netop fordi vi selv er faret vild, er der en særlig forventning på spil i mødet med den fremmede.

Disse tre situationer udtrykker kernen i den åndelige udfordring, der ligger i som etableret kirke at tage imod flygtninge og migranter. I mødet med mennesker, som er rykket op med rode, eller måske netop uden rod, og nu indfinder sig ved vores dør, er det ved første øjekast os, der har bukserne på. De står med hatten i hånden og har brug for at blive taget ind og rummet. Vi repræsenterer den etablerede, grundlovssikrede, delvist statsfinansierede kirke i et velstruktureret samfund. De repræsenterer mennesket i en mere

nøgen tilstand, uden den sikkerhed og de statusmarkører, der følger med at være en del af et etableret system, måske også uden opholdstilladelse. Men netop i kraft af denne ubeskyttethed kan de blive anledningen til at vi som kirke genopdager vores oprindelige fremmedhed i verden.

At være fremmed og dog have hjemme

Både tanken om udlændighed og hjemkomst bruges i Bibelen til at beskrive Guds folks vilkår i verden.

Paulus skriver i Efeserbrevet til hedningekristne som mennesker, der er kommet hjem: "Husk, at I dengang var adskilt fra Kristus, udelukket fra borgerret i Israel og fremmede for forjættelsens pagter, uden håb og uden Gud i verden. Men nu, da I er i Kristus Jesus, er I, som engang var langt borte, ved Kristi blod kommet nær. For han er vor fred. Han gjorde de to parter til ét, og med sin legemlige død nedrev han den mur af fjendskab, som skilte os." (Ef 2,12-14) Her beskrives de hedningskristnes indlemmelse i menigheden ikke blot som en hjemkomst, men som en nedbrydning af muren, der skilte de hjemmehørende fra de udefrakommende. Muren bliver ikke bare overskredet; den bliver nedbrudt. Hermed opstår en situation, hvor det ikke længere er jøder, der byder hedninge velkommen, men hvor jøder og hedninge byder hinanden velkommen.

Den ophævelse af adskillelsen mellem hedninge og jøder er på en gang enestående og paradigmatiske. Den er enestående som en frelseshistorisk begivenhed, hvori hedninger får del i pagten og bliver en del af fællesskabet uden at skulle gå ind under den gamle pagts betingelser, særligt omskærelsen. Og den er paradigmatiske derved, at den angiver en bevægelse, der gentager sig, hver gang Kristi kirke kommer i berøring med mennesker, som befinder sig hinsides en grænse, hvad enten det er en landegrænse, en fængselsmur eller en kulturel barriere. Det er dette paradigme, Paulus beskriver i 1 Kor 7, 29-31 med ordene "som om ... ikke": De gifte skal være som om de ikke var gift; de sørgende som om de ikke sørgede; og de fremmede som om de ikke var fremmede. Der er for kirken ikke nogen vej uden om: Opgaven er at byde velkommen og vise (ikke bare fortælle), at i Kristus er muren brudt ned, og at vi kan blive forenede. Dette må være den grundlæggende evange-

Hvad er kirkens rolle i forhold til migranter?

liske bevægelse i mødet med fremmede: at forkynde og give dem anledning til at tro, at de er kommet hjem.

At være hjemme og dog fremmed

Men der er også den modsatte bevægelse i mødet mellem en fremmed og en etableret kirke, nemlig at den fremmede skal minde kirken om sin egen oprindelige fremmedhed i verden. Tanken om Guds folks fremmedhed på jorden er indlejret i den store bibelske fortælling om Gud og verden: I Det Gamle Testamente er historien om Guds udvalgte folk historien en gentagen erfaring af eksil og fremmedhed. Der er tre hovedpunkter i israelitternes historie, som påmindelse om deres fremmedhed:

1. Historien begynder med Abraham kaldelse: "Forlad dit land og din slægt og din fars hus, og drag til det land jeg vil vise dig." (1 Mos 12,1) Det er ikke bare et kald til at bryde op og flytte til et nyt sted, men til at bryde op uden at have noget andet sted at gå hen. Løftets land placeres ikke på noget landkort, men i Guds fremtid. At følge kaldet og gå på Guds løfte indebærer derfor at blive en fremmed i verden.

2. Det andet formative øjeblik i israelitternes erindring er naturligvis Exodus, udgangen fra Egypten. Det er tiden som fremmed i Egypten, der eksplicit refereres til, når Mosebøgerne skal begrunde buddet om at elske den fremmede. Efter at have fået lov til at slå sig ned i landet under Josefs beskyttelse kommer der en tid, hvor hebræerne bliver undertrykt og forfulgt i Egypten. Krisen ender med udfrielsen af Egypten og de 40 år i ørkenen.

3. Den sidste kollektive erindring er knyttet til det babyloniske fangenskab. Kongebøgerne kulminerer med babyloniernes angreb på Jerusalem, som ender med Jerusalems fald og Kong Jojakins fangenskab i Babylon. Templet ødelægges og folket føres i eksil. For profeten Jeremias bliver eksilet udlagt som et kald til omvendelse. I brevet til de landflygtige (Jer 29) opfordrer han folkets ledere til ikke at drømme om en hurtig tilbagevenden, men til at slå

sig ned og omfavne deres tilværelse som fremmede, så vil Herren give sig til kende for dem i det fremmede.

Fremmedgørelse som grundvilkår

Bag de tre beskrevne formative øjeblikke i Israels historie ligger en anden beretning om fremmedhed, nemlig urhistoriens beretning om syndefaldet og udvisningen af Edens Have. Da mennesket forgreb sig på det forbudte træ, blev det sendt i eksil, gjort hjemløs i verden, og denne eksilsituation har efterfølgende generationer fået i arv. Beretningen om faldet og uddrivelsen af Edens Have gør udlændighed og eksil til et fortegn for hele den menneskelige tilværelse. Udgangspunktet er ikke, at vi er hjemmeboere, der skal ud og opleve det fremmede; men at vi er fremmede, der skal finde hjem. Den fremmedhed, vi erfarer i verden, både i eget liv og gennem mødet med andre, er en påmindelse om denne mere grundlæggende fremmedgørelse.

Denne sammenhæng mellem folkets historie og urhistorien er ikke eksplisit i Det Gamle Testamente. I Det Nye Testamente derimod, og særligt i Paulus' breve, tydeliggøres det, at det fjendskab og den fremmedhed, som med faldet kom ind i verden, overvindes i Kristus. I Romerbrevet kapitel 5 har vi det centrale afsnit om Kristus som den anden Adam. Her beskrives Kristus som genopretteren, der ikke blot reparerer, hvad den første Adam ødelagde, men ved sin død skaber noget nyt.

For mens vi endnu var svage, døde Kristus for ugudelige, da tiden var inde. Der er næppe nogen, som vil gå i døden for en retfærdig; måske vil man vove livet for en, som er god; men Gud viser sin kærlighed til os, ved at Kristus døde for os, mens vi endnu var syndere... For mens vi endnu var hans fjender, blev vi forligt med Gud, ved at hans søn døde (Rom 5,6-10).

Med denne formulering lader Paulus forholdet til den fremmede blive et udtryk for Gud treenige væsen. Guds kærlighed, som den åbenbares i Kristus, er en art *philoxenia* eller gæstfrihed, en kærlighed til den ved sin synd fremmedgjorte skabning.

Hvad er kirkens rolle i forhold til migranter?

Denne udlægning af Guds treenige væsen som gæstfrihed er mesterligt udtrykt i Andrei Rublevs treenighedsikon, som også kaldes *philoxenia*- eller gæstfrihedsikonet. Her fremstilles treenigheden ud fra beretningen om Abrahams gæstfrihed i 1 Mos 18 som tre personer omkring et firkantet bord. Pladsen der vender ud mod beskueren, er tom. Med dette billede placeres den tomme plads ikke blot i det menneskelige fællesskab, men i Guds eget væsen. Der er ikke bare en længsel i mennesket efter at finde hjem, men også for en tom plads omkring Guds bord.

At tænke fremmedheden ind i kirken

Det betyder først og fremmest, at mødet mellem migranten og den hjemmehørende, når dette møde finder sted i en kirkelig sammenhæng, må have karakter af genforening. Kernen i dette møde er ikke, at den ressourcestærke dansker skal tage sig af den ressourcetsvage migrant (selv om det ofte også kan være et vilkår i mødet). Den asymmetri, der ligger i forholdet mellem vært og gæst, ophæves af en dybere erfaring af, at det er to gæster, som mødes et fælles hjem. Og selv om disse to gæster ikke har nogen fælles historie på det individuelle plan, er den fremmede dog en del af den store historie, som bærer kirken. Bevidstheden om begge at være rummet af den store historie om fremmedgørelse og hjemkomst gør mødet med migranten til en genforening med en bror eller søster, man ikke vidste, man havde.

Det betyder, at vi som kirke må udvikle en praksis af gæstfrihed, som spænder over en række forskellige handlinger lige fra de mere uforpligtende former for fællesskab som "middag på tværs," hvor de skabes rum for møder mellem migranter og danskere, til de mere radikale udtryk for samhørighed som fx kirkeasyl. Men først og fremmest handler det om at nære en selvforståelse som migrantkirke, også selv når vi kun er kirke for den oprindeligt danske del af befolkningen. Bevidstheden om selv at være fremmede vil åbne os forventningsfuldt mod det andet menneske på vores vej.

Et forsøg på at overvinde skellet mellem fremmed og hjemmehørende i kirken

Til sidst et par ord om, hvordan disse tanker konkret har præget menighedslivet i Apostelkirken på Vesterbro i København, hvor jeg selv virker som præst:

Da der for nogle år siden begyndte at komme en fast og voksende gruppe migranter i kirken, var der en bevidsthed hos kirkens ledelse om, at vi skulle gøre, hvad vi kunne, for at de skulle føle sig velkomne. Der blev taget hensyn på en række områder: hvilken mad der blev serveret, gudstjenestetidspunkt, oversættelse mv. I de seneste år er der imidlertid sket en bevidstgørelse om, at hvis vi skal have dem til at føle sig hjemme (og ikke bare som velkomne gæster), måtte vi overdrage en del af værtsrollen til dem. Det skete konkret ved, at nogle gudstjenestelige funktioner blev overdraget til dem: Det var migranter, som stod i døren og delte salmebøger ud til menigheden, der var altid migranter med til at dele nadveren ud. Og migranter blev også bedt om at læse bibeltekster højt og bede kirkebøn på engelsk eller farsi. Ligeledes blev det ofte migranter, der stod for madlavningen, når der var kirkefrokost.

Da vi forrige år skulle planlægge den årlige menighedslejr, besluttede vi, at den i år skulle anlægges sådan, at gruppen af asylansøgere og flygtninge, som kommer i kirken, kunne føle sig hjemme. Men vi nåede ikke langt i vore tanker, før vi måtte se i øjnene, at det var et fuldstændig urealistisk mål. Hvordan skulle vi, der kun har en kort fælles historie, kunne leve op til den rolle? I stedet besluttede vi os for at vende det på hovedet og lade lejren handle om, hvordan vi af hinanden kan lære at være fremmede i verden på den rette måde. Vi fik folk, både danskere og flygtninge, til at fortælle om deres liv og åndelige vandring og havde bibelmeditationer over temaet. De kommentarer, vi fik efterfølgende, viste, at det var lykkedes med dette tema at skabe rum for en form for samtale, der minder mere om en samtale mellem vandrere, der slår følge, end om en konsultation hos en terapeut eller en henvendelse på et socialkontor.

Niels Nymann Eriksen, Ph.d., sogne- og indvandrerpræst, Apostelkirken på Vesterbro i København.

Hvordan kan kirken være kirke med de svage?

Morten Aagaard

Tese: Salige er de, der ikke tilpasser sig den tid, vi lever i, men protesterer imod at mennesker og menneskelighed går til (jvf. Rom 12,2).

At bygge en anderledes verden

Et internationalt netværk af 40 teologer, der også er velbevandrede i historieforskning og samfundsvidenskab, har markeret reformationsjubilæet ved at fremlægge 94 teser om Luthers 95 teser. De 5 ledsagende bøger med studier til begrundelse af de nye teser¹ begynder med, at forskerne vedkender sig, at de ser på reformationen, dens lange tilløb og dens virkningshistorie med udgangspunkt i socialhistorisk bibellæsning og i analyser af tidligere og nuværende politisk-sociale systemer. Ud fra mit perspektiv som korshærspræst har jeg ikke mindst interesseret mig for netværkets 92. tese (der bygger på Rom 12,2): "Salige er de, der ikke tilpasser sig denne verdens systemer... og som samarbejder med andre om at bygge en anderledes verden med retfærdighed og fred i menneskelige samfund". Ifølge netværkets undersøgelser rammer denne tese både en hovedlinje i Luthers teologi og i de oprindelige tesers kritik af det daværende afladssystem med dets kommercialisering af Guds frelse.

Kirkens Korshærs målgruppe udvides

I Kirkens Korshær er vi hele tiden i en indre kamp for at undgå at tilpasse os til denne verdens systemer, hvilket i vores tilfælde oftest er kommunerne, der udstikker retningslinjer for, hvordan vi i Kirkens Korshær skal forholde os

til de fattige og udsatte mennesker, der kommer i vores varimestuer, herberger og stofindtagelsesrum.² Vi har fattige i Danmark. 1. oktober 2016 blev der sat loft over støtten til kontanthjælpsmodtagere. Nu er der strammere øvre regler for, hvor meget støtte kontanthjælpsmodtagere må modtage i f.eks. boligstøtte. Beskæftigelsesministeriet regner med, at de nye regler rammer ca. 33.000 mennesker. Korshærslederen i Vejle, Jens Lundsgaard, er bekymret over “de nye fattige”. Han siger: “Vi er ude på en glidebane, hvor vi oplever, at vores målgruppe udvides en lille smule, hver gang der strammes. Konsekvensen er, at pladsen på perronen i den nederste del af samfundet begynder at blive trang”.³ Også i Korshæren i Aarhus oplever vi ekstra travlhed, fordi de seneste stramninger har ramt en gruppe medborgere, der kun lige akkurat kunne få tilværelsen til at hænge sammen med det tidligere rådighedsbeløb. En særlig sårbar gruppe er i denne sammenhæng de mange udlændinge, der søger til Danmark for at få et bedre liv end i Rumænien, Ukraine, Nordafrika eller hvor de nu kommer fra. Denne gruppe har principielt ingen rettigheder til sociale ydelser i Danmark, og kommunerne ønsker ikke, at disse mennesker får ydelser af nogen art, idet det forventes at fastholde dem her i landet.

Da jeg tidligere arbejdede for LEGO-virksomhedens sociale fonde, talte vi meget positivt om arbejdskraftens frie bevægelighed. Den var en klar fordel for en global virksomhed med ønske om en globalt sammensat arbejdsstyrke af højeste kvalitet. Vi var glade for Greencard-ordninger, Schengen-samarbejdet osv., for det gjorde det let at ansætte veluddannede grækere, ungarere eller kinesere, der ofte medbragte deres familier til Billund, når de fik arbejde. De drømte om et bedre liv og bedre fremtidsmuligheder for familien. Da jeg så for 4 år siden kom til Kirkens Korshær, mødte jeg de samme nationaliteter, men denne gang de uuddannede med samme drømme. Far var taget i forvejen fra Ungarn for at finde arbejde i Danmark og forhåbentlig få sin familie med, så alle kunne få en bedre fremtid her. Det kalder jeg nu for fattigdommens frie bevægelighed, og forskellen er enorm. Den veluddannede ansatte udlænding på LEGO har ret til alle offentlige ydelser, børnepenge, lægehjælp, uddannelse osv. mens den fattige uuddannede udlænding ikke har ret til nogen ydelser overhovedet! De er henvist til daglejerarbejde, der ofte er sort og underbetalt, og de er henvist til de ydelser, som de kan få i Kirkens Korshær.

Undgå ligestillingen

I Kirkens Korshær prøver vi at fastholde, at alle mennesker har ret til omsorg, nærhed og varme, og at kirken ikke skal tilpasse sig denne verdens systemer og konformere sig med statens og kommunernes ønsker. Men det er svært, for "hvem i dag giver sig selv hen til at se på andres lidelser for at sympatisere med dem? I dag har der sneget sig en ligestilling ind, der er en meget sofistikeret og snu form for ondskab", siger den israelske forfatter og fredsaktivist David Grossman. Han hævder med sin seneste roman *En hest kommer ind på en bar*, at vi hele tiden – med mediernes hjælp – forsøger at undgå at udsætte os selv for andres lidelser".⁴

I Korshæren forsøger vi at undgå ligestillingen, men vi får ikke meget opbakning fra den officielle folkekirke, bortset fra velmenende ord og tak. Det paradoksale ved kirken er jo, at den først og fremmest er til for dem, der ikke kommer dér! Jesus forlod de 99 får for at lede efter det ene får, der var blevet væk, mens vi fortsat i den officielle kirke har meget svært ved at forlade de trygge kirkebygninger og bevæge os ud til de mange, der ikke selv kan finde dertil. Det gælder ikke mindst de svage i samfundet, som på stort set alle områder har brug for en hjælpende hånd. At være kirke for de svage er at turde bevæge sig ud i samfundet og opsøge dem dér, hvor de er, og være villig til at se på dem i øjenhøjde, også selvom de ligger ned. Det er først i det ærlige og ægte møde, at vi bliver en diakonal kirke for samfundets udsatte. Indtil nu har den officielle kirke behændigt overladt opgaven til de professionelle som f.eks. Kirkens Korshær, men i et stadig mere trængt samfund er det ikke længere nok. Kirken må engagere sig med mere end ord og tak – og i praksis vise, at Jesu Kristi kirke altid har været og fortsat vil være et fællesskab af alle døbte med en vision om at bygge en anderledes og mere retfærdig verden.

Mammon, Den almindeligste afgud

Penge er en af de helt store udfordringer. Kirkens Korshær får langt størstedelen af sine økonomiske ressourcer fra velfærdssamfundets kommuner og staten. Det skaber en usund afhængighed af det offentlige, som igen påvirker beslutningerne i Korshæren. Det ville være dejligt at sige, at vi ikke tilpasser

os, men sandheden er, at vi i høj grad tilpasser os f.eks. i vores herberger, hvor udlændinge uden dansk opholdstilladelse og sygesikringskort bliver afvist i døren. Det er uholdbart og direkte i modstrid med vores mission og vision, men "pengene" bestemmer. Bedre ser det ud på landets varmemestuer, hvor frihedsgraderne er større, og hvor socialfaglige vurderinger oftest får lov til at bestemme, hvem der skal have ydelser og hjælp. Men det ændrer ikke ved hovedbilledet af, at en kirke, hvor pengene bestemmer, er en kirke, der har svært ved ikke at tilpasse sig magthaverne.

"I kan ikke tjene både Gud og mammon" (Matt 6,24). Dansk nutidssprog bruger ikke længere ordet "mammon", men det økonomiske system, der fattiggør utallige mennesker over hele kloden og lader penge og kapital regere, er vores tids "mammon". Ifølge Luther er det så her – over for samfundenes rådende økonomiske system – at den kristne tro udfordres mest. Her må trosamfundet/kirken reagere. Reformatoren begynder sine 95 teser med at sige: "Da Vor Herre og Mester Jesus Kristus sagde: Gør bod ... tilkendegav han dermed som sin vilje, at de troendes hele liv skal være en bod".⁵ Omgående tolker han selv teksten sådan, at Jesu ord hverken drejer sig om middelalderens kirkelige bodssakramente eller om en kun indre omvendelse. Hjertets omvendelse og bod må udadtil følges af troens gerninger i solidaritet med den næste, der er i nød. Mange år senere forklarer Luther sig i sin *Store Katekismus* ved "eksempler fra hverdagen": "Mangt et menneske mener at have Gud og fuldt ud af alt, når han (sic!) har penge og gods. I stolthed forlader han sig så sikkert herpå, at han ikke bryder sig om nogen anden. Se, han har også en Gud, som hedder Mammon (Matt 6,24), det vil sige penge og gods, som han af hele sit hjerte knytter sig til, og som er den almindeligste afgud på jorden".⁶ Luther kendte ikke til sådan noget som et neutralt menneske. Enten er et menneskes liv bestemt af Gud – og så lever mennesket barmhjertigt og retfærdigt i relation til andre, først og fremmest dem, der betragtes som "de mindste" – eller også er menneskets liv bestemt af syndens afgudsdyrkelse. Bekæmpelse af strukturel synd og individuel synd skiller Luther ikke ad, understreger de første af de 94 nye teser: "Kapitalens herredømme er det nutidige udtryk for Mammon og dermed den centrale udfordring for troen. Pengenes herredømme udviklede sig historisk til den moderne tids økonomi beroende på penge og privatejendom. Ifølge Bibelen er ejendom tænkt til brug for liv og det fælles gode, men i modsætning dertil gør privatejendom

sig i dag absolut. Individualismen hersker. "I en tid præget af "rovdyrskapitalisme" (kansler Helmut Schmidt) er det ikke længere visioner eller ideer om en bedre og mere retfærdig verden, som sætter kursen for vore samfund. I stedet har man tandløst overladt styringen til markedets mekanismer. Disse mekanismer tiltager i brutalitet i takt med, at den etik og dannelse, som skulle sikre os mod kaos og socialdarwinisme, mere og mere glemmes... Det moderne menneske risikerer at blive et homo oeconomicus, som vurderer alt efter, om det har nytteværdi".⁷ Stillet over for bank- og handelselskabernes virkninger på almindelige menneskers liv sagde Luther et klart "nej". Han forholdt sig med sine 95 teser til sin tids teologi og kirkelige praksis, men i høj grad var han også en samfundsreformator med kritisk indstilling til sin egen tids udvikling af politisk og økonomisk struktur. Afgudsdyrkelse bestemmes først og fremmest som en livsødelæggende samfundsstruktur. Den hedder "Mammon". Så langt fra at være noget kun indre, individuelt og ukonkret spirituelt er reformationens teologi en "offentlig teologi", der beskæftiger sig med kristen tro og livsførelse i de konkrete samfund. Selv om den tidlige modernisme begyndte at gøre markedet absolut og favoriserede de styrendes indgreb til fordel for kapitalophobning, så vendte Luther sig til bibelsk forkyndelse af Guds tilgivelse, der ytrer sig i kærlighedens gerninger over for næsten. Fordi systemtvang til kapitalforøgelse og privatisering i dag truer med at styrte kloden i døden, er langfristet overvindelse af den herskende økonomis a-solidariske magt både lige så nødvendig og lige så mulig som på Luthers tid. Muligt er det, fordi Guds nådes tilgivelse af menneskets synder og Kristi tilsagn om befrielse fra Djævelens magt ikke bare medfører et nyt åndeligt liv, men også frihed til medmenneskelig forsoning og ansvarlighed.

Himmelekspressen

Jeg tror, at det er svært for mange af denne artikels læsere helt at sætte sig ind i de vilkår, som tusindvis af medborgere i dette land lever under. Det var det også for mig selv, da jeg for fire år siden blev ansat i Kirkens Korshær. Jeg er vokset op i en veluddannet middelklassefamilie, og alle mine familiemedlemmer og mine venner ligner mig ud fra ethvert sociologisk perspektiv. Jeg

havde ingen venner, der var alkoholikere, narkomaner eller hjemløse. Ingen af mine venner var ufaglærte, alvorligt psykisk syge, langtidssygemeldte eller førtidspensionister. Ingen af mine venner er blevet banket, seksuelt misbrugt eller overladt til sig selv igennem hele deres barndom – og ingen af mine venner har kæmpet i årevis for at opnå anerkendelse og retfærdighed fra et offentligt system, som de fleste af disse mennesker opfatter som en ufølsom fjende, der kun er ude på at gøre deres i forvejen elendige liv endnu dårligere. Politikere, myndigheder og banker bliver stort set af alle betragtet som et onde, der ikke er ude på at hjælpe, men at nedbryde. Det er på ingen måde et fair billede, men det afspejler den afgrundsdybe kløft, der er mellem svage og udsatte mennesker og samfundets magter og myndigheder.

Det er i denne situation, at vi i Kirkens Korshær skal forsøge at være kirke for de svage. Vi prøver hver eneste dag at være et konkret og praktisk levende vidnesbyrd. Vi prøver at være den "offentlige teologi", der i ord OG gerninger viser Guds tilgivelse, nåde og solidaritet. I Kirkens Korshær gælder ord ikke lige så meget som handling. Ingen af de udsatte i samfundet tror længere på fine ord og gyldne løfter, men alene på konkrete handlinger, der kan lindre den smerte og lette de problemer, som hverdagen er fuld af. I Kirkens Korshær tager vi diakoni meget bogstaveligt. Vi ser os selv som de udsattes tjenere, der går omme bag ved de udsatte med kufferterne fulde af alt det, der er brug for. Det er mad, bad, tøj, søvn, omsorg, praktisk hjælp osv. Sådan er Korshærens opgave primært, men vi ser os også som de loyale tjenere, der går foran de udsatte med lygten og viser vej. I Aarhus har vi f.eks. etableret "Himmelexpressen" – der er en slags højskole for brugere, hvor vi tager på udflugter og beskæftiger os med sandhed og kultur. Det første, der mistes i et misbrug, er sandheden – det næste er kulturen, og det er kirkens opgave at fastholde sandhed som et normativt begreb og udruste mennesker til bedre at forstå og fungere i den verden, de lever i, samt at protestere, når mennesker bliver udsat for overgreb. Vi skal i Korshæren tjene samfundets mindste gennem praktisk omsorg, men også ved at protestere mod de vilkår, som de udsatte udsættes for. Vi skal ikke være partipolitiske, men politiske i den forstand, at vi skal protestere over alle de strukturer og indgreb, der ødelægger livet for de udsatte. Vi ser os selv om en del af kirken med den særlige nådegave at udøve social omsorg, men vi har i høj grad brug for, at de alminde-

Hvordan kan kirken være kirke med de svage?

lige menigheder også begynder at se sig selv som diakonale menigheder med ansvar for de mennesker i deres sogn, som ikke selv kan finde hen til kirke.

Ingen kan hjælpe alle, men alle menigheder kan hjælpe nogen! “Salige er de, der ikke tilpasser sig denne verdens systemer... og som samarbejder med andre om at bygge en anderledes verden med retfærdighed og fred i menneskelige samfund”. Det må og skal være kirkens vision for de udsatte og svage, og her kan vi alle gøre en forskel.

Noter

- 1 Bd. 1 *Liberation towards Justice*; Bd. 2 *Liberation from Mammon*; Bd.3 *Politics and Economics of Liberation*; Bd.4 *Liberation from violence for Life in Peace*; Bd. 5 *Liberation for Resistance and Transformation*, Berlin 2015, LIT Verlag.
- 2 Om Luther og dansk socialpolitik frem til velfærdsstaten, se Jørn Henrik Petersen, *Fra Luther til Konkurrencestaten*, Syddansk Universitetsforlag 2016
- 3 Kristeligt Dagblad, 10. november 2016: “Nye fattige udfordrer kirkelige væresteder”.
- 4 Kristeligt Dagblad, 5. november 2016.
- 5 En afhandling til fastlæggelse af afladens indebyrd, *Luthers Skrifter i Udvalg*, Bd I (udg. Torben Christensen, Niels Nøjgaard, E.Testrup Pedersen og Regin Prenter), 1962, Gads Forlag, 60.
- 6 Store Katekismus, Det første bud, *Luthers Skrifter i Udvalg, Bd II*, Gads Forlag 1963, 114-115.
- 7 Mikkel Wold, “Økonomismen. Hvorfor tillader vi stupid og naiv kynisme at styre, som den gør?”, Kristeligt Dagblad 24. august, 2016.

Morten Aagaard, korshærspræst, Aarhus

Hvordan kan kirken være kirke med de stærke?

Mogens Lindhardt

Tese: Et folk udvalgt "i Kristus" samler stærke og svage i begivenheder, ikke i udefra definerede fællesskaber.

Ingen Gud uden folk! Stærke kan mere end svage, men de samles – både i gudstjeneste og når livet kræver det – om samme budskab: Du har lov, og du kan. De bliver til et folk, taget ud af deres religiøse, etniske og nationale baggrund, af det, som sker og kræves af dem. De kendetegnes ved at kunne forstyrres, takke, turde se det i livet, som Gud kan genkende sig i, og søge at leve derefter. Altså ved at reagere på det der sker, og det, der høres og gøres. Troen kommer ikke jo ikke at høre, men, siger Paulus, af det, som høres.

Et samlet folk!

En ting er hævet over al kristelig tvivl: De stærke skal yde støtte til de svage! de rige til fattige, de raske til syge, de hjemlige til de fremmede, de vidende og myndige til uvidende og umyndige, dem med netværk og muligheder til dem uden og så fremdeles og uophørligt. Sådan siger loven, profeterne og evangelierne med skiftende ordlyd, men usvigelig genkendelighed. Sådan trives folket uden at splittes, hedder det i profeternes opråb og Paulus bekymring over måltidsfællesskabet i Korinth. De retfærdiges retfærdighed viser sig ved, at de giver de svage, hvad deres ret er, og svage er netop de fattige, sultne, nøgne, fremmede, enkerne og de faderløse, som ikke hører til nogen og ingen har til at tale deres sag. De stærke hører sammen med de svage og skal dele med dem og være sammen med dem.

Hvordan kan kirken være kirke med de stærke?

Og mere end det: de, som sådan lever retfærdigt, lever i Guds billede. Han er selv den, der klæder den nøgne på, tager imod den fremmede etc. De retfærdige bringer ikke skam over Gud, så han må skamme sig ved folket, nej, de lever et liv, som Gud kan genkende sig selv i. Men hvis de gør ham til skamme, må han svare igen ved at skamme dem ud, forkaste dem eller blot lukke porten for næsen af dem, indtil de omvender sig. Denne simple logik gennemsyrer hele vores jødiske bibel fra Paradis til Den himmelske Stad.

Der kunne altså være god grund til at tale alvor til de stærke. Uanset om de er stærke i rigdom, hjemlighed, sundhed, viden eller andre ting. Men der er risici ved at gøre det. Det kan splitte folket på ny, så de stærke skilles ud, og de svage holdes fast som stakler og ofre, uagtet at de også kunne have noget at byde på. Desuden er der ikke meget, der tyder på, at alvorssord udretter alverden. Man kan lade være at følge dem, bilde sig ind, at de er rettet mod naboen, eller blot gå trygt hjem til den vante verden, hvor svaghed og styrke nu engang er fordelt, som de er. Jo mere alvorlige, ord bliver, des mere nærmer de sig komiske råb i skoven, hvis ingen følger dem. Parenetisk og profetisk prædiken er ikke nemt, for ord uden autoritet og repressalier er ikke nok. Jeg vil prøve at indkredse erfaringen af at være et folk, der hænger sammen og ikke er splittet, for at se, om der i den erfaring er noget, som kan understøtte det parenetiske. Vi lærer trods alt mere af det, vi erfarer, end af det, vi bare hører.

Forudsætningen: Ingen Gud uden folk!

Kan man sige det og stadig synge DDS nr. 7, v. 2: "Gud er Gud, om alle mand var døde"? Er det mon et dogmatisk udsagn eller kun sandt, fordi vi endnu er nogen, som synger det, altså snarere troens tillid og bekendelse end et læreudsagn om Guds væsen? Dass har næppe forestillet sig, at Gud skulle være majestætisk uberørt af verden og dermed sig selv uden mennesket. Det er en aristotelisk tanke. Dass ser snarere Gud som den altid skabende og fornyende, som også kan skabe liv af døde. Alt skal forsvinde, også jord og himmel, siger han, men Guds rige skal rinde op, som solen skinner (v. 3). Næppe et rige uden folk – det ville være det første i verden. Så Jo: intet rige

uden folk. Eller uden konge, kunne man sige, for en konges væsen er at samle sit folk. Uden det er han ikke konge.

Gud er da ikke jøde, siger titl. overrabbiner Bent Melchior, selvfølgelig ikke. Han er hele verdens skaber, og alle mennesker er hans børn, som han vil bringe til salighed. Men han har udvalgt jøderne som sit folk, som et lys for verden, forpligtet til at leve og vise hans retfærdighed i verden. Gud er ikke kristen, siger Desmond Tutu, han er alles skaber, men kalder sin menighed fra alle folk til at leve hans liv til alles gavn. Islam ville næppe heller kalde Gud muslim. Men han sendte sin profet for at gøre hans efterfølgere til sit nye folk. Inden for hver af de tre religioner ville nogen sige, at de, som ikke hører til det udvalgte folk, er fortabt. Det ville en ordentlig teolog blandt dem aldrig sige. I så fald ville han jo tage magten til at frelse fra Gud.

Hvorfor taler jeg om folk? Jeg kunne have sagt "menighed" i stedet for. Det havde været mindre overraskende, men også trukket alle mulige associationer med sig: menighedsråd, lokaltilknytning, troende, kirkegængere, dem, der bakker op, medlemmer etc. Ordet "folk" giver mig bedre muligheder for at trække et skel frem, som altid ligger mellem verden i sin helhed og de udvalgte eller befriede, som er kaldt ud af verden for at rette sig mod den verden, hvis magter de er befriet fra. Men ordet "folk" giver selvsagt også gale associationer, for det har – hvis vi skal følge Paulus – ikke noget med etnicitet, sprogfællesskab, geografisk eller national afgrænsning at gøre. Så jeg leder efter et folk, som ikke eksisterer i kraft af ydre, forud givne kendetegn, men som gøres til et folk i og med, at noget sker, som skaber en relation til andre, ja til verden.

I strikt luthersk forståelse er menigheden dem, der hører ordet, samles om ordet. Det betyder selvfølgelig, at også deltagerne ved fx en vielse eller en begravelse er kvalificerede som menighed. Byens tilfældige borgere og medlemmer er ikke menighed i strikt forstand, men de bliver det, når noget sker, som bringer dem sammen om det, der høres. Det tyder på, at menighed ikke er en forhåndsgiven masse, f.eks. medlemmerne i et sogn og deres organisering, men har præg af begivenhed: menighed er noget som sker, bliver til. Ikke en gang for alle, men igen og igen. Er f.eks. de jøder, der samles for at deltage i sorgen over Lazarus død (Joh 11), også en menighed? Ja, ville jeg sige: noget er sket, de render sammen for at deltage og vise deltagelse, klage

Hvordan kan kirken være kirke med de stærke?

og sørge, trøste og takke. Menighed opstår, når ordet kalder dem sammen, og når livet kalder på ord.

Udvælgelsen

Jødernes udvælgelse sker med Abraham. "Jeg vil gøre dit navn stort og du skal være en velsignelse. ... I dig skal alle jordens slægter velsignes" (1 Mos 12,2-3). Velsignelse er et velsignet liv, en berigelse, ikke bare en godkendelse, og i Abraham skal altså alle folk og slægter på jorden beriges. Næsten på samme måde lyder det hos Matthæus, når den af verden forkastede, men ligeledes udvalgte og opstandne viser sig: "Mig er givet al magt i himlen og på jorden, idet I går ud, indbyder alle folk til at være disciple, døber ... og lærer dem at holde, hvad jeg har befalet jer". Jeg gengiver her efter ældre oversættelser, som ikke har det bastante "gør til disciple" – det smager lidt af overtalelse og ensretning. Udsagnet handler om, at nu er der, som profeten forjætter, åbnet op for, at alle kan få del i udvælgelsen og derfor komme frit med i Guds rige (Matt 28,24-25). Udvælgelserne gentager sig i nye begivenheder. En anden udvælgelse er, da folket udfries af Ægypten og loven gives, så pagten nu er synlig for enhver og ikke kan trækkes tilbage. Udvælgelsen er den nåde, folket lever af: Som den gave, at vi har fået lov til at være her, at herren leder os og viser os sit liv gennem sit ord, som han har bundet sig til. Derfor er loven et evangelium for jøder, som Kristus er det for kristne, en stadig fornyet indgang til Guds liv i verden. Den viser, hvordan gaven skal bruges. Kristne misforstår ofte jødedommen som om det er en frelsesreligion, der sigter på evig frelse, og hvor vejen til frelse er gode gerninger. Men også her frelses mennesket ved tro: tro på udvælgelsen, at vi har fået lov til at være her og fået himlens vejledning i godt liv. Ikke evig frelse, for den er i jødedommen forudsat til alle. Hele folket frelses, og igen: fornuftige rabbinere vil tilføje, at de da går ud fra, at Gud vil frelse alle folk. Det er Guds væsen, som ikke har med loven at gøre.

Lovens etik er altid en pligtetik, ikke en rettighedsetik. Profeterne kan tale om, at nogen har en ret, og så er det altid de svage, enker, faderløse, fattige og fremmede, den ret tilskrives. Men også i moderne jødedom kan en rettighedsetik spille ind. Nogle jøder klager over, at der er gået privat ejendomsret i blodet på dem, som tror, at landet Israel er deres ret. Nej, siger de: det er en

forpligtelse, og derfor skal man tage vare på dem, der bor i landet, hverken trænge dem ud eller tilsidesætte dem.

Jøderne knytter i dag deres identitet som folk til etnicitet i langt højere grad end i antikken, hvor der både var jødisk mission, konvertering og gudfrygtige, uomskårne hedninge med i selskabet. Jesus og i højere grad Paulus gør op med etnisk ensidighed. Kristne bliver til et nyt folk med troende jøder og hedninge, et folk, som ikke er ens og derfor uden entydig etnisk, national, endsige religiøs baggrund. Men i Kristus er de ét! Enshed kan materialiseres ved at pege på en gruppes fælles baggrund og kultur, som alle slæber med sig, men at de er "ét i" kan næsten kun materialiseres i form af en begivenhed, som gør dette "i ét" tydelig. Det er nærliggende her at pege både på guds-tjenesten som begivenhed og begivenheder i menneskers liv, som netop har denne effekt. De trækker folk ud af det, de i øvrigt er, og lader dem derfra vende tilbage. Som sådan er fx menighed et folk hentet fri af verdens magter for at vende sig i mod verden igen. Gitte Buch-Hansen har flere gange i foredrag peget på den udskillelse og relation ved at tegne den johanæiske forståelse af menighed som to koncentriske cirkler, hvor menigheden er den indre, mens verden er rundt omkring den. Uden for verden og midt i den. Kaldet ud af den for at vende tilbage og befri den, som de selv er blevet befriet. I Joh 3,16ff. er det jo markant, at det er verden, Gud elsker. Og altså, hvis vi tager 3,15 om slangen, der befrier fra døden, som udlægning af "Således" med, er det den dømte truede verden, han elsker, og den, som han ikke ønsker dømt, men befriet. Vi læser det gerne, som om det er dem, der tror, han elsker (det gør han forhåbentlig også, men det viser sig som bekendt i, at de elsker hinanden), men det, der står, er, at det er verden, den dømte og ramte, der elskes og skal befries. Det er kærlighedens væsen: at befri liv. Det ser ud som om det er for verdens skyld, de troende er blevet frelst! Og hvis vi vender tilbage til dåbsordene, er det altså alle verdens folk, der skal have lov til at søge mod den nye frihed og væk fra fangenskab i alverdens magter.

Disciple

Omdrejningspunktet for det nye folk er disciplene. Vi har haft en tilbøjelighed til at more os over dem, lede efter alle de steder, hvor de går fejl, ja måske

tilmed er forvirrede, og så måske glæde os over, at de er åh, så menneskelige. Bag den tilgang ligger en skjult idealisering af modernitetens menneskeideal: den kloge, frie, selvtænkende, helstøbte, bristfrie person, der ved, hvad han skal, og handler derefter. Den sande leder! Og se så bare, hvordan de falder igennem og sættes på plads! Jeg tror, man dels har læst svaghed og rettesættelse ind i mange tekster, som kunne læses anderledes, dels at man – når disciplene åbenlyst er på afveje – går fejl af evangelisternes anliggende og menneskesyn. En discipel er rigtignok et menneske, men som sandt menneske et, der hele tiden er under vejledning og hele tiden må søge eller hentes tilbage. Det er ikke fancy for moderne autonome personer at være under vejledning på den måde, men i antikken er det en selvfølge. Vejledningen består i, at man – uanset om det er i det gamle eller nye testamente – vender tilbage til de overleverede ord og ser sig selv derfra for at få at vide, hvem man er og hvad man skal. Og det foregår vel at mærke i fuld offentlighed, ikke som moderne vejledning af autonome ved supervision eller i konsulenters og terapeuters afsondrede rum. Det, der vejledes i, er nemlig fælles for alle, og der er ikke noget at skamme sig over.

Lige en ting til. Disciple i antikken er ikke bare elever, som får timer. De flytter ind hos deres lærer, er med ham overalt, laver praktiske ting i huset og lærer slet og ret ved at dele hans liv og høre hans ord. Vi kunne godt oversætte dåbsbefalingens: “gør alle folk til disciple” til: “Luk dem ind i jeres liv!” Og tag gerne det med, der lykkes, det I kæmper med og det, I ikke lykkes med! Det ville understrege, at dåben nok så meget er inklusion, dvs. andres *modtagelse* af den nye som én, der hører til dem, som den er den enkeltes indgang til et fællesskab. I øvrigt står der ikke “mine” disciple i teksten. Så måske er de slet ikke hans, men Gudsrigets, sådan som han har vist det og lært dem om det. Og tre ligestillede participium former – gående ud, dø-bende og lærende – kunne tyde på, at hans magt over alle folk består i, at de går ud! Under vejledning, for han er jo med dem alle dage. Den autoriserede oversættelse har en sjældent note til Matt 28, som gengiver teksten betydelig tættere på det græske end det, vi læser ved dåben.

Hele første tekstrække fra påsken til jul er en sådan vejledning, dannet over evangelierne i 4.-5. århundrede (beskrevet i min bog *Trinitatis* (2015)). Fra den første udsendelse i påsken til de træder frem i pinsen og indleder en vandring med herren, der fører dem ud til de stærkes institutioner, til temp-

let, til skriftkloge og ledende farisæere, konger og kejsere, men også til hedninge, sprogløse, overfaldne, spedalske, enker, lammede, tunge, blødende og knuste. Han fører dem ikke bare ud til livet med Gud i ryggen, men også ud til den verden, hvor Gud er til stede som de hovmodiges og magtmisbrugerens afvæbner og de svages og ramtes oprejser. Her har vi vejledning både som belæring og som førelse, dvs. de ledes ud i den dømte verden, hvor riget skal bryde igennem. Det sker for fuld styrke i julen, og derfor er det gamle kirkeårs sidste del ikke dommedag, men advent.

Et folk bliver til

I gudstjenesten gentages udvælgelsen allerede i det indledende: Herren være med jer! Dermed er vi, som vi sidder eller står her og nu, valgt ud som dem, herren følger. Han følger sikkert mange andre, men her er det os, og vi kan i modsætning til de andre ikke overse det. Allerede dér skabes vi som noget fra andre eller livet udenfor forskelligt. Udvælgelsen har mange elementer, jeg peger på nogle af dem.

Bønnen, den fælles bøn, er vores, ikke min. Den af-individualiserer, for så vidt mine personlige interesser og alle mine forsvar lægges til side, netop ved, at jeg ser på det fælles og vores verden og lægger det frem i bøn. Det samme sker i nadverens knæfald, i den konstante tiltale: vores, os, vi! Først med velsignelsen til slut genoprettes et jeg, nu dannet af det fælles rum, men sendt ud i verden som et "dig". Midt i forløbet dannes et "vi", hvor vi vender os mod hinanden mere end mod Herren. Indledt med trosbekendelsens "Vi" og afsluttet med den apostolske velsignelse "os ... hinanden". Præsten er gået ned fra alteret ind i kirkens forsamlingsrum, og herfra søges så vejledningen i evangeliet. Efter dette vi-rum genoprettes rummet mod alteret, så hele altergangsritualet tydeliggør, at livet med hinanden også er liv med Gud. "I al din kærligheds rigdom", "forlad os vor skyld, som vi forlader vores skyldnere" (som vi skiller os fra det, der skiller os fra hinanden, sådan beder vi dig skille dig fra det, som skiller dig fra os), "så ofte som I drikker den", "styrke og opløfte os til det evige liv".

Sådan leger ritualer med udvælgelsen og folkets tilblivelse, struktur og opløsning, når de til sidst sendes ud til den verden, som er Guds rige, magt

og ære – ifølge Fadervor. Men den brede udfoldelse af, hvad det vil sige at være folk, ligger i de evangelietekster, vi læser. Jeg har nævnt, hvordan de tre læsninger fra Bjergprædikenen bidrager til det indre liv i menigheden. Kan de høres uden at forstyrre? “Døm ikke” rejser fx straks bekymringen: gør jeg det? men peger også på, hvad jeg kan: tag først bjælken ud af eget øje, etc. Det gælder faktisk alle de parenetiske tekster, at de ikke taler til vores skullen, men til vores kunnen. Det, de siger, er noget, vi kan, og deri ligger parenesen. Det går efter devisen: når I, som er onde, kan give jeres børn gode gaver, hvor meget mere etc. (Matt 7). Måske Matthæus her virkelig mener, at vi er onde, men det kan åbenbart smutte for os. Doxologisk kan den kunnen give anledning til glæde og taknemmelighed. Etisk kan man jo spørge: hvorfor så ikke noget mere, evt. til flere. Soteriologisk peger teksten selv på Gud som den evigt gavmilde, hvis væsen vi i et øjeblik gavmildhed kommer til at spejle.

Andre tekster peger tydeligere på relationen til verden. Alle trinitatistidens mange helbredelser og opvækkelser har et helt fast mønster: de indledes med noget, som ingen ville finde på at indvende noget imod, fx: “Jesus er med sine disciple på vej mod byen Nain” eller “på vej ind til landsbyen” eller “til middag hos de ledende farisæere” osv. Det er vandringens fredelige og uangribelige signal. Men så kommer forstyrrelsen: “Ud kommer en enke med sin enbårne søn, død”. “Dér kommer ti spedalske ham i møde”. “Dér står en vattersottig”. De kunne jo være gået forbi, have trukket sig uden om, ignoreret. Men i stedet forstyrres de, rejsen afbrydes. Afbrydelsen, forstyrrelsen er et af de helt afgørende elementer, forudsætning for rådvildhed og sorg og omsorg, og ofte udtrykt ved et suk: det er da synd! Og den kan kun besvares inden for et sprog, som fastholder, at også den ramte er Guds og dermed vores forpligtelse. Men ved at lade sig forstyrre udtrykker de også en harme, en retfærdighedens harme, kunne man sige: Det som sker her, hører ikke til! Det er der, som det brudte liv, men netop derfor harmen: det burde ikke være, det “ligner ikke noget”, som vi siger. Vreden er en følelse, som kan have sit udgangspunkt i den vredes subjekt. Derfor er den ofte tvivlsom. Harmen derimod er skabt af den uretfærdighed, vi ser. Desværre er det ord lidt på vej ud af sproget.

En anden forstyrrelse. På tempelpladsen står en fattigkiste. Den er sådan set bare en af tingene der, let at overse i vrirnen. Men den bliver en begivenhed, når en fattig enke går hen og lægger sine sidste mønter i den. En forstyr-

rende skulptur, der i hendes handling bliver en begivenhed. Og Jesus svarer igen ved at gøre hende til en begivenhed. "Se!" siger han. Vi aner ikke noget om hendes motiver, men han gør hende til et eksempel og sandsynligvis tilmed analogt med sit eget eksempel som den, der giver alt. I så fald gør han hendes handling til noget, Gud kan genkendes i. Han vover med andre ord at benævne noget, som sker i verden, uanset hvorfor og med hvilke motiver, som noget, der viser Gud. Og ved at vise dem det, løfter han hendes beskedne handling op til noget, som Gud kan genkende sig selv i. Han døber hendes handling, giver den kristennavn. Ligesom når forældre passer deres børn, giver dem mad, vasker dem og lægger dem i seng. De tager vare på skabelsen, udfolder en bøn om godt liv i deres handling og udtrykker, hvis de har overskud, tilmed en glad tak. I kirken svarer vi ved at døbe det liv og kalde det Guds eller liv med Gud.

Så for nu at konkludere:

Et folk udvalgt "i Kristus" samler stærke og svage i begivenheder, ikke i udefra definerede fællesskaber. De:

- elsker hinanden i alle de nuancer, skriften peger på
- tør lade sig forstyrre og harmes
- lever i taknemmelighed over at få lov til at være her og over alle skabelsens, sønnens og åndens gaver
- tør kaldes af verden til befrielse af verden
- tør tro, at de kan, og leder efter områder, hvor deres kunnen afsløres
- tør stå under vejledning i fællesskab og fuld offentlighed
- tør se ud i verden og dér finde det liv, som Gud kan genkende sig selv i, og give det navn, som ret er.

Uden sådanne kendetegn er de måske en forsamling, men næppe noget, man kan kalde et folk. Med de kendetegn er de måske stærke, måske svage i almen forstand. Men alle styrket af den trøst, at de blev valgt, kan og bliver forstyrret.

Mogens Lindhardt, tidligere rektor for Pastorseminariet, København.

Redaktion

Helle Rørbæk Hørby

E-mail: hrh@km.dk

Annette Molin Brautsch

E-mail: amsc@km.dk

Christine Tind Johannessen-Henry

E-mail: cjh@teol.ku.dk

Kirstine Helboe Johansen

E-mail: kp@teo.au.dk

Laura Lundager Jensen

E-mail: luje@phmetropol.dk

Jacob Bech Joensen

E-mail: jbj@km.dk

Kjeld Slot Nielsen

E-mail: kjsn@km.dk

Karina Juhl Kande

E-mail: karinakande@gmail.com

Jesper Stange

E-mail: jst@km.dk

Eskil Simmelsgaard Dickmeiss

E-mail: esdi@km.dk

Peter Birch

E-mail: pbb@km.dk

Henrik Brandt-Pedersen, Eksistensen

E-mail: henrik@eksistensen.dk

Kritisk forum for praktisk teologi, 147

37. årgang (2017) udgives af redaktionen i samarbejde med Eksistensen.

Ansvarshavende redaktører for nr.

147: *Semper Reformanda*

Kirstine Helboe Johansen og

Laura Lundager Jensen

ISSN 0106 – 6749 © Forfatterne og

Kritisk forum for praktisk teologi.

Kritisk forum for praktisk teologi er sat hos Eksistensen og trykt hos ScandinavianBook.

Layout: freiheit09.

Bestilling af tidsskriftet:

Eksistensen, Frederiksberg Allé 10,

DK-1820 Frederiksberg C,

tlf. 3324 9250

www.eksistensen.dk

e-mail: eksistensen@eksistensen.dk

Prisen for et abonnement på 37. årg.

(2017) er kr. 379,- (studerende kr.

298,-). Enkeltnumre sælges for kr.

159,-. En årgang er fire numre.

Ældre numre af tidsskriftet kan fås

ved henvendelse til forlaget.

Henvendelse vedr. indlæg i tids-

skriftet kan rettes til forlaget eller til

redaktionens medlemmer.